

DEVLETLER HUKUKUNDA DENİZ ABLUKASI

Dr. Cem SAR

GİRİŞ :

Amerika Birleşik Devletlerinin 24 Ekim ve 26 Kasım 1962 tarihleri arasında Küba adasını abluka altına alması, on-dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında ve yirminci yüzyılın başlarında, güçlü Deniz Ülkelerinin sık sık başvurdukları abluka hareketlerini tekrar günün konusu durumuna sokmuştur.

Abluka, bir Devletin diğer bir Devlete karşı aldığı silâhli bir tedbir olup, abluka altına alınan tarafın liman veya sahillerine giriş ve çıkışları yasaklar. Ablukayı uygulayan Devlet, savaş gemilerini kullanarak, koyduğu yasaklara uymayan gemilere karşı zorlama yollarına başvurabilir. Bununla beraber, abluka aslında bir savaş hareketi olduğu halde her zaman savaş durumunu gerektirmez. Gerçekten, savaş hareketiyle savaş durumunu ayırmak gerekir. Devletler hukukunda savaş, yalnız güç kullanılması değil, belirli bir hukukî durumun -savaş durumunun- varlığı demektir. Örneğin, iki Devlet birbirine savaş ilân ederse, aralarında -güç kullanılmasa bile- savaş durumu vardır. Öte yandan, bir Devletin diğer bir Devlete karşı güç kullanması halinde savaş durumu olmayabilir. Bundan dolayı, abluka gerek savaş durumunda, gerekse barış durumunda başvuru olan bir tedbir olmuştur.

Savaş ortamında cereyan eden ablukeya Devletler hukukunda, savaş ablukası adı verilir. Savaş durumu olmadan girişilen ablukalar ise barış içinde ablukalardır.

SAVAŞ ABLUKASI

A — MAHİYETİ :

Barış içinde abluka bizatihi bir savaş hareketi olmakla beraber, isminden de anlaşılacağı gibi, gerek barış içinde ablukeya

başvuran Devlet ile bu harekete maruz kalan Devlet arasındaki ilişkiler açısından, gerek abluka hareketinin üçüncü Devletler üzerindeki etkisi bakımından, ortada hukukî anlamı ve sonuçlarıyla bir savaş durumu yoktur. Başka bir deyişle, Devletler hukukunun özellikle savaş durumunu düzenliyen kuralları, yani Savaş hukuku, barış içinde ablukaya uygulanmaz. Oysa, savaş ablukasını Devletler hukukunun savaş durumu diye tanıdığı bir ortamın içinde cereyan eder. Savaş ablukasına başvuran Devlet ile buna maruz kalan Devlet hukuken muharip niteliğindedirler; dolayısıyla ablukeyi uygulayan taraf muhariplik haklarından birini kullanmaktadır. Diğer taraftan, üçüncü Devletler **ipso facto** tarafsız sayılır ve bu durumun doğurduğu vecibeleri yüklenip, tanıdığı haklardan faydalanırlar. Böyle olunca, savaş ablukasını düzenliyen Savaş hukuku ve onun bir tamamlayıcısı olan Tarafsızlık hukuku kurallarıdır. Ancak, savaş ablukasını doğrudan doğruya ilgilendiren ahdi kurallar azdır. 1856 Paris Beyannamesi - bu andlaşmada, savaş ablukasını ile ilgili olarak sadece ablukeye mütteberliği için müessir olması gerektiği öngörülmüştü - bir de tasdik edilmeyen 1909 Londra Beyannamesinin ilk yirmi maddesinden başka, bu konuda milletlerarası andlaşma yoktur. Dolayısıyla, savaş ablukasını düzenliyen, Devletler hukuku kurallarını milletlerarası teamülde aramak gerekir. Oysa, Devletlerin bu konudaki tatbikatları istikrarsız olup siyasal etkenler yüzünden birörnek olamamıştır. Her Devlet, savaş ablukasını ile ilgili tatbikatını ulusal bir kanunla düzenler. Örneğin, Türkiyenin başvuracağı bir savaş ablukasında uygulayacağı kurallar, 10 Temmuz 1940 tarih ve 3894 sayılı Denizde Zapt ve Müsadere Kanunumuzda bulunmaktadır. (1). Şu halde, savaş ablukasını hakkındaki hükümleri ortaya çıkarmak için Devletlerin tatbikatını izlemek gerekir. Bununla beraber, 1909 Londra Beyannamesinin ilk yirmi maddesi önemlidir; çünkü her ne kadar tasdik edilmeyen bu andlaşmanın bağlayıcı kuvveti yoksa da, Devletler tarafından üzerinde andlaşmaya varılan bir metin olması bakımından, özel bir değer taşımaktadır.

Savaş ablukasını deniz savaşını ilgilendirir. Muharip bir Devlet, savaş halinde olduğu diğer bir Devletin limanlarını veya kıyılarını, savaş gemileriyle kuşatıp, abluka altına aldığı ülkenin sahil sularına giriş ve çıkışları yasaklarsa, bu tedbire Devletler hukukun-

(1) *Düstur*, Tertip 3. cilt 21, s. 1869.

da savaş ablukası adı verilir. (2). Zamanımızda, uçağın savaşlarda kullanılan önemli araçlardan biri durumuna gelmesiyle, abluka hareketlerine katılması ve giriş çıkış yasaklarının uçaklara da uygulanması, bu teknolojik gelişimin doğal bir sonucudur.

Savaş ablukasını güttüğü amaç bakımından, stratejik abluka ve ticarî abluka diye ikiye ayırmak mümkündür. (3). Stratejik veya askerî abluka, düşman limanlarını veya kıyılarını denizden işgal etmek için girişilen ve düşman ülkesinde önceden başlanmış askerî hareketleri - düşman birliklerinin deniz yoluyla işesini kesmek bakımından - destekleyen bir davranıştır. Ticarî ablukada, düşman topraklarında cereyan eden askerî hareketler yoktur; dolayısıyla aranılan sonuç devam etmekte olan bir askerî hareketi desteklemek değil, düşman ülkesinin dış dünya ile olan ticarî ve iktisadî bağlarını kesmektir.

Bu ayırmadan başka, savaş ablukasını savaş teknolojisinin değişmesiyle, yani denizde kullanılan savaş araçlarının arasına, mayınların, denizaltıların, bombardıman uçaklarının, katılmasının sonucu olarak, yakından abluka ve uzaktan abluka diye de ayırabiliriz. (4).

Doktrinde, savaş ablukasının hukukî dayanağı üç ayrı yönde belirtilmiştir. (5). Bir görüşe göre, savaş ablukası dayanağını ablukayı uygulayan Devletlerin iradesinde bulmaktadır. Örneğin, Alman doktrininde savaş ablukası, Gessner'in ileri sürdüğü gibi, gerekçesini zorunluluk durumunda bulan bir hak niteliğindedir. Aynı görüşü, klâsik Fransız doktrininde, savaş ablukasını işgal teorisi ile açıklayan Hautefeuille temsil etmektedir. İkinci bir görüş ise, savaş ablukasını tarafsız Devletlerin muhariplerin hareketlerine karışmama görevine bağlamaktadır. Nihayet, üçüncü bir görüş, Galia'nın savunduğu İtalyan teorisi: Savaş ablukasını, muharip Devletler ile tarafsız Devletlerin çatışan haklarının uzlaşması şeklinde belirtmektedir.

(2) Charles Rousseau, *Droit International Public*, Paris, Sirey, 1953. s. 616.

(3) Oppenheim - Lauterpacht, *International Law*, 7 b. cilt 2, London 1955, ss. 769, 770.

(4) Uzaktan ablukayı, ileride, savaş ablukasının Birinci Dünya Savaşından beri uğradığı değişimi incelerken etraflıca göreceğimizden, şimdilik bu ayrımı sadece anmakla yetiniyoruz. Bkz: s. 402-404.

(5) Rousseau, *op.cit.*, s. 617; keza Oppenheim-Lauterpacht, *op.cit.* s. 774.

Bu görüşlerin arasında, gerçeğe en uygun olanı şüphesiz ki üçüncüsüdür. Çünkü, savaş ablukasının önemli bir niteliği de, bu tedbirin getirdiği yasakların abluka altına alınan Devletin gemilerinden başka, tarafsız Devletlerin gemilerine de uygulanabileceğidir. Muharip Devletlerin, birbirlerinin gemilerine, açık denizde de olsa, müdahale etmeleri Savaş hukukunun mantığına uygundur; çünkü, bu hareket muharip haklarının kullanılmasının doğal bir sonucudur. Oysa, milletlerarası tatbikatta, savaş ablukasına başvurulduğu durumlarda konan giriş ve çıkış yasakları daima tarafsız Devletlerin gemilerine de uygulanmıştır. İşte bu yüzden, çatışmalar ortaya çıkmış ve savaş ablukasının hukukî kuralları bu karşıt çıkarların etkisi altında kalmıştır.

B — HUKUKİ KAVRAMLARIN DAYANDIĞI SİYASAL ÇIKARLAR

Savaş ablukası Devletler hukuku tarafından düzenlenen bir müessese olarak, Tarafsızlık hukuku ile birlikte ortaya çıkmıştır. Bu müessesenin gelişmesinde ve belirli bir hukukî yön kazanmasında, diğer bir etken de milletlerarası münasebetlerde zamanla tarafsız ticaret özgünlüğünün teminat altına alınmasıdır. (6). Bundan dolayı, savaş ablukasının, Tarafsızlık hukukunun temelini teşkil eden, muharip Devletlerle tarafsız Devletler arasındaki çıkarlar çatışmasının uzlaştırılması yönünden incelenmesi gerekir. Gerçekten, herhangi bir savaş durumunda muhariplerle tarafsızların çıkarları çatışma halindedir. (7). Zamanla, muharip Devletlerin savaş dışında kalan Devletlerin çıkarlarını hesaba katmadan serbestçe davranamayacakları, ters yönden, tarafsız Devletlerin de barış zamanındaki faaliyetlerini muhariplerin çıkarlarına dokunacak şekilde devam ettiremeyecekleri ortaya çıkmıştır. Bunun bir sonucu olarak, muhariplerle tarafsızların karşılıklı hak ve vecibelerini düzenliyen Tarafsızlık hukuku gelişmiştir. (8). Tarafsız Devletlerin savaş zamanında korumak istedikleri çıkarlar iki başlık altında özetlenebilir: Toprak bütünlüklerini savunmak ve vatandaşlarının dış dünya ile olan ticarî ilişkilerini devam ettirmek, (9). Klâsik

(6) Oppenheim-Lauterpacht, *op.cit* s. 769.

(7) J. L. Brierly, *The Outlook For International Law*, Oxford, 1944. s. 23

(8) Bu haklar ve vecibeler için bknz: Seha L. Meray, *Devletler Hukukuna Giriş*, 2 inci cilt. Ankara 1959. ss. 420-432.

(9) Charles de Visscher, *Théories et Réalités en Droit International Public*, Paris, 1960, s. 378.

Devletler hukukunda tarafsızlar, adigeçen çıkarlarının korunmasını, on-dokuzuncu yüzyılın güçlü Devletlerine kabul ettirebilmişlerdi. Fakat savaşın zamanla niteliğini değiştirmesi, yirminci yüzyılda tüm bir şekil alması ve özellikle iktisadın, dolayısıyla dış ticaretin, muharipler arasındaki kuvvet dengesi bakımından son derece önem kazanması, muharip Devletleri tarafsız ülkelerin düşman Devletlerle yaptıkları ticaretle yakından ilgilenmeğe zorlamıştır. İşte bu değişime koştur olarak savaş ablukası da, başlangıçta işgal edilecek bir düşman sahil veya limanına karşı girişilen askerî bir hareket niteliğindeki sonradan, uzaktan - abluka denilen ve aslında tarafsızların düşmanla ticarî ilişkilerini yasaklayan bir davranış durumuna girmiştir. (10). Böyle bir mahiyet alan abluka hareketi, Devletler hukukunun özellikle tarafsız Devletlerin çıkarlarını koruyan, önemli iki ilkesini ihlâl etmektedir. Bu ilkeler açık denizlerin özgürlüğü ve savaş süresinde tarafsız Devletlerin serbestçe ticaret yapabilme hakkıdır. Devletler hukuku ile çatışma halinde olmasına rağmen, muharip Devletler bu şekilde hareket etmeğe zorunlu olduklarını ileri sürerek tarafsız Devletlerin çıkarlarına zarar vermekte devam etmişlerdir. Buna karşılık, kendileri de tâviz vermek zorunda kalarak, savaş ablukasına başvurma haklarının birtakım koşullarla sınırlanmasını kabul etmişlerdir. Nitekim, tarafsız Devletler, girişilen bir savaş ablukasının muteber sayılabilmesi için, belirli bazı koşulların yerine getirilmesini, milletlerarası tatbikatta kabul ettirmişlerdir.

C — SAVAŞ ABLUKASININ MUTEBERLİĞİ İÇİN GEREKLİ KOŞULLAR

Savaş ablukasını muteber kılan Devletler hukuku kuralları, ancak, muharip Devletlerin hareket özgürlüklerinin kayıtlanması ile gerçekleşebilmiştir. Bu da, tarafsız Devletlerin daimî baskısı yüzünden olmuştur. Nitekim, aşağıda savaş ablukasının muteberliği için gereken koşulları incelenirken göreceğimiz gibi bu koşullarla ortaya konan hükümler, ablukayı uygulayan Devlet ile ablukaya maruz kalan Devlet - yani muharipler - arasındaki ilişkileri değil, ablukayı koyan Devlet ile tarafsız Devletler arasındaki ilişkileri düzenlemektedir.

(10) Paul Reuter, *Droit International Public*, P.U.F. Paris, 1958, s. 375.

1) Ablukanın Müessir Olması :

Tarafsız Devletlerin baskısıyla, 1856 Paris Beyannamesinin 4 üncü maddesinde, savaş ablukasının muteber sayılabilmesi için müessir olması şartı kabul edilmiştir. Beyannamenin 4 üncü maddesi şöyledir: «Bir ablukanın mecburî olması için müessir olması, yani düşman sahillerine yaklaşmayı gerçekten önlemeye yeter deniz kuvvetinin idamesi ile yapılması lâzımdır.» (11). Bu ilke, tasdik edilmeyen 1909 Londra Beyannamesinin 2 inci maddesinde de benimsenmiştir. Denizde Zapt ve Müsadere Kanunumuzun 46 ıncı maddesi ise bu kuralı şöyle ifade etmektedir: «Ablukanın hukuken hüküm ifade etmesi için, fiilen müessir olması lâzımdır. Düşman sahilleriyle olan muvasalaya fiilen mâni olmağa kâfi miktarda harp kuvvetleri tarafından idame ettirildiği takdirde abluka fiilen müessirdir. (12). Tarafsız Devletlerin istedikleri, konulan ablukayı müessir kılmak için, bu harekete yeter derecede güçlü - yani yeter sayıda - savaş gemilerinin katılmasıydı. Aslında, bu ilke on-yedinci, on-sekizinci ve on-dokuzuncu yüzyılın başlarında, muharipler tarafından sık sık uygulanan ve 'kâğıt üzerinde abluka' veya itibarî abluka adı verilen bir tatbikata karşı ortaya çıkmıştır. Bu şekilde bir savaş ablukasına başvuran muharip Devlet yazılı bir emirle abluka altına almak istediği liman veya sahillerin açığına hiçbir savaş gemisi göndermeden, ablukayı uyguladığını bildiriyor; dolayısıyla, bütün gemileri herhangi bir yerde abluka altındaki liman veya sahile gidiyor gerekçesiyle, zapt ve müsadere edebiliyordu. İngiltere'nin, Amerika sömürgelerinin bağımsızlık savaşı süresinde, Fransa'ya karşı uyguladığı abluka, bu türdendi; hattâ buna karşı bir tepki olarak, 1870 yılında, tarafsızlar teşkilâtlanarak ünlü 'Silâhlı Tarafsızlık Birliğini' kurmuşlardı. İngilterenin, 1793'de, Fransa kıyılarını abluka altına alması, sonradan 1806'da Napolyon'un, Kıt'a ablukasını uygulaması hep bu çeşit ablukalardandır. Müessir abluka esasını benimseyen Amerika Birleşik Devletleri, Moore'a göre, 1812'de savaşa, 'kâğıt-üzerinde ablukaları' tanımaması yüzünden girmiştir. (13).

(11) Mehmet Gönlübol, «Abluka» *Türk Hukuk Ansiklopedisi*, cilt I, Ankara 1962 s. 45.

(12) Meray, *op.cit.*, s. 441.

(13) C.C. Hyde, *International Law Chiefly as interpreted and applied by the United States*, C. 3. Boston, 1951. s. 2188'den Moore, *Digest*, s. 7, s. 797.

1856 ve 1909 Beyannamelerinin, müessir ablukanın tam bir tanımını vermemeleri ve müessir olma niteliğinin doğrudan doğruya olaylara dayanan bir kavram olması yüzünden ablukanın müessir olup olmadığı daima tartışmalara yol açmıştır. Zaten, 1909 Londra Beyannamesinin 3 üncü maddesi, ablukanın müessir olup olmamasının olaylarla ilgili bir sorun olduğunu belirtmektedir. Durum böyle olunca, her Devletin kendine göre bir görüşü oluyordu. Örneğin, 1780 Silâhlı Tarafsızlık Birliğinin benimsemiş olduğu görüş gereğince ablukanın müessir olabilmesi için, abluka altındaki liman veya sabilin açığında ablukayı uygulayan savaş gemilerinin demir atmış olarak, aralarından geçit vermiyecek şekilde yanyana dizilmeleri gerekiyordu. (14) Amerikan görüşü ise, daha yumuşak olup ablukanın müessirliği için, abluka altındaki bölgeye giriş ve çıkışların tehlikeli bir duruma sokulmasını yeterli sayıyordu. (15). Başka bir deyişle, Amerikan görüşüne göre, savaş gemilerinin, demirli olmaları gerekmiyor, hareket durumundaki gemiler, çıkış ve girişleri yeterli bir şekilde denetliyebiliyorlarsa, abluka müessir sayılıyordu. İngiltere ve Almanya da bu görüşe katılmışlardır.

Savaş ablukasının müessir olmaktan çıkmaması için, ablukayı uygulayan devletin savaş gemileri denetlemelerini sürekli bir şekilde devam ettirmek zorunluğundadırlar. Böyle olunca, ablukayı denetleyen savaş gemilerinin, girişi ve çıkışı yasaklanan bölgeden uzaklaşmaları ablukaya müessirliğini kaybettirmekte; hattâ son vermektedir. 1909 Londra Beyannamesinin 4 üncü maddesinde İngiltere ve Amerikan görüşüne uygun olarak, abluka eden kuvvetlerin, hava muhalefeti - sis, fırtına v.s. gibi - yüzünden geçici olarak çekilmeleri durumunda, ablukanın sona ermiyeceği öngörülmektedir. Oysa, Fransa bu istisnayı tanımayıp, müessir olmayı dar anlamında yorumlayarak, ablukayı uygulayan savaş gemilerinin, abluka altına alınmış bulunan bölgeyi herhangi bir sebep yüzünden terketmelerini ablukanın sona ermesi olarak sayıyordu.

Deniz savaşında, denizaltıların ve uçakların savaş hareketlerinde kazandıkları önem ve bu araçların savaş gemilerinden daha etkili olmaları, savaş ablukasının müessirliği ile ilgili birtakım sorunlar doğurmuştur. (16). Örneğin, bir ablukanın gerçekten mü-

(14) Oppenheim-Lauterpacht, *op.cit.* s. 779.

(15) Rousseau, *op.cit.*, s. 619.

(16) Hyde, *op.cit.*, s. 2189.

essir sayılabilmesi için uçak ve denizaltıların da harekete katılmaları gerekir mi? Uçakların ve denizaltıların harekete yardımcı olarak katılmaları, şüphesiz iki söz konusu ablukanın müessirliğini daha etkili kılar. Aslında, bu çeşit sorunlara çözüm yolları bulmak, teknik bir iş olduğundan askerliğe ilişkin bilgiyi gerektirir. Bu ise, her abluka hareketi için bilirkişi raporlarına başvurmayı icab ettirir. (17).

2) Ablukanın İlân ve Tebliğ Edilmesi :

Tarafsız Devletler, savaş ablukasını uygulayan Devletlerden abluka hareketinin önceden ilân ve tebliğ edilmesini istemişlerdir. Böylece, tarafsızların baskısı sayesinde, 1909 Londra Beyannamesi savaş ablukasının ilân ve tebliğ edilmesi meselesini düzenlemiştir. Fakat, bu anlaşma tasdik edilmediği için Devletlerin tatbikatını yeterli bir biçimde etkileyememiş; ancak bazı ilkeleri ortaya koymakla yetinmiştir.

Devletlerin bu konudaki, değişik tatbikatlarını incelemeyen önce 1909 Londra Beyannamesinde kabul edilen, kuralları kısaca görelim. (18). 1909 Beyannamesinin 8 inci maddesine göre, savaş ablukasının müessir olması için ilân ve tebliğ edilmesi gerekmektedir. Ablukanın ilânında bildirilmesi gereken hususlar şunlardır: 1) ablukanın başlama tarihi, 2) abluka altına alınan sahillerin coğrafî sınırı, 3) tarafsız gemilerin abluka altındaki bölgelerden çıkmaları için verilen süre. (madde 9) (19). Londra Beyannamesi, ablukanın ilân edilmesinden başka bir de tebliğ edilmesini gerekli kılıyordu. 11 inci maddeye göre ablukayı uygulayan Devletin giriştiği hareketi hükûmeti kanalıyla, bütün tarafsız Devletlerin hükûmetlerine bildirmesi gerekmektedir. Öte yandan, aynı madde gereğince ablukayı uygulayan donanmanın sorumlusu bu hareketi ablukaya maruz kalan bölgelerin mahallî makamlarına bildirmekle görevliydi. Bunun nedeni ise, abluka altına alınan sahil veya limanlarda bulunan tarafsız Devletlere ait gemilerin, mahallî makamların ikazı üzerine, uzaklaşmalarını sağlamaktı. Son olarak, Londra Beyannamesinin 12 inci maddesi, ablukanın uygulanma

(17) Julius Stone, *Legal Controls of International Conflict*, London. 1959. s. 496.

(18) Bu kurallar için bkz: Oppenheim-Lauterpacht, *op.cit.*, s. 776.

(19) Bu hususlar aynen, Denizde Zapt ve Müsadere Kanunumuzun, 43 üncü maddesinde benimsenmiştir.

alanının genişletilmesi veya geçici olarak kaldırılan ablukanın yeniden yürürlüğe konulması durumlarında, ablukanın ilân ve tebliği ile ilgili yargıların uygulanacağını öngörmektedir. (20).

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, tasdik edilmediği için Londra Beyannamesinin bu kuralları, milletlerarası tatbikatta istikrarlı bir biçimde uygulanmamıştır. Örneğin, Kıt'a Avrupasının tatbikatına göre, ablukanın ilânından başka, bir de tebliğ edilmesi gerekmektedir. Bu görüşe göre tebliğin önemi büyüktür; çünkü tebliğ edilmeyen herhangi bir abluka tarafsız Devlet gemilerine uygulanamaz. Ters yönde, İngiliz, Amerikan ve Japon tatbikatlarında ise önemli olan ablukanın ilân edilmesidir; tebliğin eksikliği sonuç doğurmaz.

1909 Londra Beyannamesinde tebliğin yalnızca abluka altındaki bölgelerin mahallî makamlarına yapılması öngörülmüştü; abluka hareketinin ayrıca tarafsız gemilere de tebliğ edilmesinin gerektiği hakkında hiçbir yargı yoktur. Oysa, Fransız tatbikatında, ablukanın konulduğu, tarafsız gemilere özel bir tebliğ ile bildirilir. Bu tatbikat gerekçesini, o çağdaki haberleşme araçlarının yetersizliğinde buluyordu. Gerçekten, açık denizlerdeki gemiler aylarca liman görmeden sefer durumunda olduklarından, yöneldikleri sahil veya limanların abluka altına alındığını bilmeyebilirlerdi. İngiltere ve Amerika bu biçimde özel bir tebliğe başvurmamakla beraber, abluka konusundaki tatbikatlarında ablukanın konduğunu bilmediği tesbit edilen tarafsız gemileri zapt ve müsadere etme yoluna gitmemişlerdir. Genel olarak, on-sekizinci ve on-dokuzuncu yüzyılın ilk yarısında, birçok ilki-tarafli özel anlaşmalarda ablukayı bilmeyen tarafsız gemilere karşı daha yumuşak davranılması kabul edilmişti. Örneğin, 19 Kasım 1794 tarihli Jay anlaşmasında, abluka altındaki sahil veya limanlara yaklaşan ve abluka konulduğunu bilmeyen tarafsız bir geminin zapt ve müsadere edilmeden yalnızca geri çevrilmesi gerektiği öngörülmüştü. (21). Bununla beraber, çağımızın radyo, tesiz, v.s. gibi teknik imkânları açık denizde bulunan tarafsız gemilerin herhangi bir abluka kararı hakkında dakikasında bilgi edinmelerini sağlamaktadır. Bu da, Fransız tatbikatındaki, tarafsız gemilere yapılan özel tebliğin gerekçesini ortadan kaldırmaktadır.

(20) G. H. Hackworth, *Digest of International Law*, Vol. 7, s. 115.

(21) Hyde, *op.cit.*, s. 2206.

Savaş ablukasının ilân ve tebliğ edilmesi koşulunun incelenmesine son verirken belirtilmesi gereken diğer bir nokta da, savaş ablukasını uygulamak isteyen Devletin girişeceği bu hareketi önceden nasıl ilân ve tebliğ etmesi gerekiyorsa, ablukaya son vermek isteyen Devletin de, koyduğu yasaklamaların bittiğini aynı biçimde ilân ve tebliğ etmesi gerektiğidir.

3) Ablukanın Müessirliği İçin Gerekli Diğer Koşullar :

a — Ablukanın Tarafsız Olması :

Tarafsız Devletlerin çıkarlarını koruyan diğer bir koşul da savaş ablukasının müessir olabilmesi için tarafsız bir şekilde uygulanması zorunluluğudur. Nitekim, 1909 Londra Beyannamesinin 5 inci maddesinde ablukanın bütün Devletlerin gemilerine taraf kayırmaksızın, eşit koşullar içinde uygulanması gerektiği belirtilmektedir. Başka bir deyişle, ablukayı koyan Devlet, koyduğu yasakları uygulamakta herhangi bir Devletin gemilerine giriş veya çıkış için bir ayrıcalık tanırsa, abluka hukukî değerini kaybeder. (22). Bununla beraber, ablukayı uygulayan Devletin bir dereceye kadar hareket serbestliği vardır; bazı durumlarda özel sebepler yüzünden vereceği izinlerle istediği gemilere giriş ve çıkış serbestliği tanıyabilir. Öte yandan, genel tatbikata uygun olarak, tarafsız Devletlerin savaş gemileri abluka altındaki yerlere serbestçe girip çıkabilirler. Ancak, tarafsızların bu yetkisi mutlak değildir; çünkü bunu bir hak olarak talep edemezler.

b — Ablukanın Uygulanma Alanı :

Savaş ablukası başlangıçta yalnız limanlara, hattâ sadece tahkim edilmiş limanlara, karşı girişilen bir hareketti. Örneğin, Napolyonun Berlin emirnamelerinde abluka altına alma hakkının yalnız tahkim edilmiş limanlara karşı kullanılabileceği belirtilmişti. Bu da, savaş ablukasının ilkönceleri sadece askerî nitelikte bir hareket olmasından ötürüdür. Sonraları, savaş ablukasının iktisadî yönünün önem kazanmasıyla, bu tedbirin uygulanma alanı da, söz konusu değişime koşut olarak, genişlemiştir. 1909 Beyannamesinin 1 inci maddesinde öngörüldüğü gibi, abluka altına alınabilecek bölgeler düşmana ait ya da düşmanın işgal altında bulundur-

(22) Oppenheim-Lauterpacht, *op.cit.*, s. 770.

duğuduğu liman veya sahillendir. (23). Düşman işgali altındaki limanların abluka edilmesinin klâsik örneği, 1870'de Fransanın o sırada Prusya işgali altında bulunan Rouen, Ficamp ve Dieppe limanlarını abluka altına almasıdır. Milletlerarası tatbikata göre, nehirler, boğazlar ve kanallar abluka altına alınabilen bölgeler arasındadır. (24). Ancak burada önemli bir husus, tarafsız Devletlerin çıkarlarına zarar vermemek zorunluluğudur. Örneğin, milletlerarası niteliği olan nehirler - yani iki veya daha çok Devletin ülkesinden geçen, veya bu Devletler arasında sınır teşkil eden nehirler - milletlerarası kanal ve boğazlar, eğer tarafsız Devletlerin çıkarlarına hizmet ediyorsa abluka altına alınamazlar. Nitekim, 1884 yılında, Kırım savaşı sırasında, İngiliz ve Fransız donanmaları Tuna nehrinin ağzını abluka altına aldıkları zaman tarafsız olan Bavyera ve Vürtemberg, çıkarlarına zarar veriyor gerekçesiyle, bu hareketi protesto etmişlerdi. 1870'de Fransızlar, Almanyanın Kuzey Denzine bakan bütün sahillerini abluka altına aldıkları zaman, bu tedbiri, sınır teşkil ettiğini ileri sürerek Dolland nehrine uygulamamışlardı. (25). Milletlerarası boğazlar aynı durumdadırlar; yani tarafsız Devletlerin çıkarlarına hizmet ettiklerinden abluka altına alınamazlar. 1911 Türkiye - İtalya savaşında İtalya Çanakkale Boğazını abluka altına almaktan çekinmişti. (26). Panama ve Süveyş kanalları milletlerarası kanallardır. Bu sebepten, bunların hukukî rejimlerini düzenliyen andlaşmalarda da belirtildiği gibi, abluka altına alınamazlar. Görülüyor ki, savaş abluhasını ilgilendiren bütün konularda olduğu gibi, abluhanın uygulanma alanı sorununda da tarafsız Devletlerin çıkarları gözetilmiştir. Zaten, Devletler bu hususu ulusal kanunlarında ayrıca benimsemişlerdir. 1934 tarihli Fransız Deniz Talimatnamesinde, ablukeyi uygulayan deniz kuvvetlerinin, tarafsız liman ve sahillere girişi engellemeceklerine dair bir yargı bulunmaktadır. (27). Zapt ve Müsadere Kanunumuzun 45 inci maddesinde, «ablukeyi yapan harp kuvvetleri, bitaraf sahillere girişe mani olamazlar» denilmektedir. (28). Bununla beraber, Birinci Dünya Savaşından sonra, uzaktan - abluka adı verilen şümüllü tedbirlerle, tarafsız liman ve sahiller de abluka altına alınmıştır. (29).

(23) Hyde, *op.cit.*, s. 2190.

(24) Rousseau, *op.cit.*, s. 261.

(25) Oppenheim-Lauterpacht, *op.cit.*, s. 772.

(26) *Ibid.*, s. 773.

(27) Rousseau, *op.cit.*, s. 621.

(28) Meray, *op.cit.*, s. 439.

(29) Bknz: *infra* s. 402.

c — Ablukayı Uygulayan Makam :

Oppenheim'in da belirttiği gibi, «ablukanın ilânı, hem önemli bir hükümlerlik işlemi olduğundan hem de tarafsızların ticaretini esaslı şekilde etkileyebileceğinden, deniz kuvvetleri komutanlarına, hükümetlerinin tasvibini almadan kendi başlarına ablukaya girişme yetkisinin tanınmaması gerektiği genel olarak kabul edilmiştir.» (30) Nitekim, 1909 Londra Beyannamesinin 9 uncu maddesi gereğince abluğa, ancak ablukayı koyan Devlet veya onun adına hareket eden deniz kuvvetleri makamları tarafından ilân edilir. Bununla beraber, bazı durumlarda hükümetler girişilen bir ablukayı sonradan onaylamışlardır, tabii bu durumda onaylamanın önceliği kapsayan bir etkisi vardır.

Ablukayı uygulayan makamın niteliği ile ilgili diğer bir sorun da, asîler tarafından konulan ablukanın müessir sayılıp sayılmayacağıdır. Devletler hukukunda ablukaya başvurma yetkisi, ancak muharip niteliği diğer Devletlerce tanınmış bulunan makamlara verilmiştir. (31). Böyle olunca, ortaya savaş ablukasını uygulayacak olan makamın muharip olması zorunluluğu çıkar. Başka bir deyişle, tarafsız Devletler ablukaya girişen makamların muharipliğini tanımamışlarsa - ki bu durum çoğu zaman asîler söz konusu olduğu vakit belirir - asîler tarafından konan giriş ve çıkış yasaklarına uymak zorunluğundadırlar? Bu konuda, Amerikan tatabikatını inceleyen Prof. Hyde'a göre, A.B.D. hükümeti genel olarak asîlerin uyguladıkları ablukalara karşı olmakla beraber, bazı durumlarda özellikle asî kuvvetler, giriş ve çıkış yasağını müessir bir şekilde denetlemeği başarıyor ve açık denizlerde zorlamalara girişmiyorlarsa, konan ablukayı kabul etmiştir. (32). Bu da gösteriyor ki daha fazla siyasal etkenlerin rol oynadığı durumlarda, Devletler asîlerin uyguladıkları ablukaları, çıkarlarına göre tanıyıp tanımamakta serbesttirler.

Savaş ablukasının muteberliği için gerekli koşulları görmüş bulunuyoruz. Bu hareketin üzerinde, özellikle tarafsız Devletlerin bu derece titizlikle durmalarına sebep, savaş ablukasının doğurduğu önemli sonuçlardır. Şöyle ki, konan giriş ve çıkış yasaklarının ihlâl edilmesi, yani savaş ablukasının yarılması, ablukaya girişen Devlete birtakım müeyyideler uygulamaya hakkını vermektedir.

(30) Oppenheim-Lauterpacht, *op.cit.*, s. 2183.

(31) Hyde, *op.cit.*, s. 2183.

(32) *Ibid.*, s. 2186.

D — SAVAŞ ABLUKASININ YARILMASI

1) Mahiyeti :

Prof. J. Stone savaş ablukasının yarılmasını şu şekilde tanımlamaktadır: «Bir gemi, ablukadan haberdar olup, izinsiz veya mazzeretsiz, abluka altındaki limana, yasaklanan şekilde girer veya çıkar veya buna teşebbüs ederse, abluka yarılmış olur.» (33). Bu tanımlamadan da anlaşılacağı gibi, ablukayı yarmaya teşebbüs ile fiilen yarma arasındaki hukukî sonuçları bakımından fark yoktur. (34). Başka bir deyişle, her iki durumda da ablukayı yaran gemi, ablukayı uygulayan savaş gemileri tarafından zapt ve müsadere edilebilir.

Ablukanın yarılması, ablukayı koyan Devlet bakımından suç niteliğini taşımaktadır. Şu halde, önce suçun varlığını tesbit etmek gerekmektedir. Bu konudaki tatbikatta geniş ölçüde, İç hukuktan özellikle, Ceza hukukunun kavramlarından faydalanılmıştır. Örneğin, Ceza hukukunda herhangi bir hareketin suç teşkil etmesi için, bu hareketin yasaklandığı önceden bilinmesi gerekir. Aynı şekilde, konumuzla ilgili olarak, ablukayı yaran bir geminin de suç işlemiş olması için, abluka altına alınan bölgeye giriş ve çıkışların yasaklanmış olduğunu, ablukayı yarmadan önce bilmesi gerekir. (35). Bununla beraber, Devletlerin tatbikatı, ablukanın yarılmasını tesbit ederken birörnek olmamıştır. Kıt'a Avrupasının, özellikle Fransanın görüşüne göre, ablukanın yarılmış olması için iki ayrı unsurun birlikte tesbit edilmesi gerekir: a - Maddî unsur, abluka hattını fiilen geçmek veya buna teşebbüs etmek, b - İradî unsur, ablukanın konduğunu bilmek; başka bir deyişle, girişilen hareketin suç teşkil ettiğini bilmek. (36). Demek oluyor ki, Fransız görüşüne göre abluka hattını geçen geminin hareketinde bu iki unsurdan ancak biri bulunuyor, diğeri bulunmuyorsa, ablukayı uygulayan Devlet nazarında işlenmiş bir suç yoktur. Bundan dolayı, adıgeçen gemi zapt ve müsadere edilemez. Ters yönde, İngiliz görüşüne göre -ki buna A.B.D. ve Japonya da katılmışlardır - savaş ablukasının yarılmış olması için, yukarıdaki iki unsurun birlikte tesbit edilmesi ge-

(33) Stone, *op.cit.*, s. 497.

(34) Oppenheim-Lauterpacht, *op.cit.*, s. 783.

(35) *Ibid.*, s. 263.

(36) Rousseau, *op.cit.*, s. 622.

rekmez, sadece iradî unsurun bulunması ablukanın yarılmış sayılabilmesi için yeterli sebeptir. Böyle olunca, henüz abluka hattını fiilen yarmamış bulunan bir gemi, eğer abluka yasaklarından haberdar ise buna rağmen abluka altına alınmış bölgelere doğru ilerliyorsa, ablukayı uygulayan gemiler tarafından zapt ve müsadere edilebilir. Önemli olan, suçlu geminin ablukayı yarmak amacı ile hareket edip etmediğidir.

1909 Londra Beyannamesinde, bu iki görüşün uzlaştırılmasına çalışılmıştır. Andlaşma prensip bakımından Kıt'a Avrupasının görüşünü benimsiyerek, ablukanın yarılmasını, suçlandırılan geminin ablukayı müessir kılmak için girişilen hareketleri engellemesine bağlamıştır. Burada söz konusu olan, geminin fiilen abluka hattını geçmeğe çalışması durumudur. Fakat, Beyannamenin 17 inci maddesinde ise, ablukayı uygulayan gemilerin hareket alanı içinde tarafsız gemilerin zapt ve müsadere edilebilecekleri öngörülmüştür. Bu yargı, maddî unsurun önemini azaltmakta ve İngiliz görüşüne yaklaşmaktadır. (37).

Gerek Kıt'a Avrupası, gerek İngiliz görüşleri iradî unsura önem verdiklerine göre, bu unsurun hangi verilere dayandırılarak tesbit edildiği de ayrıca tartışma konusu olmuştur. Fransız tatbikatında abluka tedbirinin tarafsız gemilere bildirilmesi gerekli olduğundan, suçlandırılan geminin ablukayı bilip bilmemesi, bu tebliği alıp almaması şeklinde yorumlanmıştır. Oysa, İngiliz ve Amerikan tatbikatı, ablukadan haberdar olmayı bir karine olarak kabul etmiştir. Şöyle ki, tarafsız gemiler aksini ispat edemedikleri zaman, ablukayı biliyor farzediliyor, dolayısıyla zapt ve müsadereye maruz kalıyorlardı; yakalanan geminin ablukayı bilmediğini, ablukayı uygulayan makamlara ispat etmesi gerekiyordu.

Sonuç olarak, Kıt'a Avrupasının tatbikatında tarafsız Devletlerin çıkarlarının daha iyi savunulduğu söylenebilir. Ancak, Birinci Dünya Savaşından sonra, Fransa ve İtalya gibi ülkeler de İngiliz - Amerikan görüşünü benimseyerek, maddî unsuru ikinci plâna bırakmak suretiyle, tarafsız gemilerden ablukadan habersiz olduklarını ispat etmelerini istemişlerdir. (38).

(37) *Ibid.*, s. 623.

(38) Stone, *op.cit.*, s. 497.

2) Müeyyidesi:

Ablukayı yaran bir gemiye ablukayı koyan Devlet tarafından uygulanacak müeyyide, bu geminin zapt ve müsadere edilmesidir. Ancak, geminin bu şekilde zapt ve müsadere edilebilmesi için, **in delicto** durumunda, yani suçu işlerken yakalanması gerekir. (39) Milletlerarası tatbikatın yeknasak olmaması sebebiyle, suçlandırılan geminin, hangi durumda 'suçu işlerken' sayılabileceği tartışılan bir konu olmuştur. Suçun işlenişi dar anlamda yorumlanırsa, zapt ve müsadereye ancak gemi abluka kordonunun üstünde bulunduğu sırada başvurulabilir. Geniş bir yorumla, aynı gemi daha henüz abluka altındaki bölgeye varmadan, veya yakalanmadan abluka altındaki bölgeden çıkmışsa açık denizde bile zapt ve müsadere edilebilir. İşte, Devletlerin tatbikatı da bu iki yorum arasında değişmektedir. Aslında, üzerinde tartışılan konu, zapt ve müsadere nereden yapılabileceği sorunudur. İngiliz ve Amerikan tatbikatında, ablukanın varlığından haberdar olduğu tesbit edilen gemi, abluka altındaki bölgeye doğru yöneldiği veya abluka altındaki bölgeden çıktıktan sonra açık denizde bulunduğu sırada zapt ve müsadere edilir. (40). Ters yöndeki Kıt'a Avrupasının tatbikatında ise, suçlandırılan gemi ancak ablukayı uygulayan gemilerin bulunduğu yerde, yani abluka kordonunun civarında yakalanabilir. (41).

1909 Londra Beyannamesinde, yukarıda da gördüğümüz gibi zapt ve müsadere bölgesi olarak, ablukayı uygulayan savaş gemilerinin hareket alanı gösterilmektedir. Bununla beraber, bu hareket alanının genişliği, adı geçen Beyannamede belirtilmemiştir. Üstelik, andlaşmanın diğer bir kısmında, ablukayı dışarı çıkmak üzere yaran bir geminin, ablukayı uygulayan gemiler tarafından izlenerek yakalanabileceği öngörülmüştür.

Amerikan tatbikatında, zapt ve müsadere alanının genişletilmesinde daha da ileri gidilmiştir. Nitekim, A.B.D. hükûmetinin, 30 Haziran 1917 tarihli deniz savaşını ilgilendiren talimatlarına göre tarafsız gemiler, ablukayı yarma kâsdi tesbit edilirse sefere başladıkları an zapt ve müsadere edilebilirler. (42).

(39) Meray, *op.cit.*, s. 442.

(40) Oppenheim-Lauterpacht, *op.cit.*, s. 789.

(41) Hyde, *op.cit.*, s. 2209.

(42) *Ibid.*, s. 2211.

3) İstisnaları :

Milletlerarası tatbikatta, Devletler özel durumlarda istisnai olarak, ablukanın koyduğu yasaklara rağmen, bazı giriş ve çıkışları ablukanın yarılması şeklinde yorumlamamışlardır. Doktrinde genel olarak bu istisnalar, giriş ve çıkış izni olmak üzere iki ayrı başlık altında incelenmiştir. (43). Giriş bakımından tanınan istisnaların başında, açık denizde batmak tehlikesi geçiren tarafsız bir geminin yasağa rağmen sahil veya limana girişine izin verilmesi gelmektedir. (44). İnsanlığın korunması gerekçesi ile kabul edilen bu istisna, 1909 Londra Beyannamesinde de benimsenmiştir. Kuşmanya ve diğer önemli ihtiyaçların tedariki zorunluluğu karşısında da bu iznin verildiği görülmüştür. Nitekim, Fransız hükûmeti 1916'da Suriye kıyılarını abluka altına aldığı vakit, bazı Amerikan bandıralı gemilerin sahilden ilâç tedarik etmelerine göz yummuştu. Giriş istisnalarının ikincisi, tarafsız Devletlerin savaş gemilerine tanınan ayrıcalıktır. Örneğin, Amerika İç Savaşında tarafsızların savaş gemileri ablukayı serbestçe yarabiliyorlardı. Bununla beraber tarafsız savaş gemilerine tanınan bu hak, Devletler hukuku açısından sadece bir nezaket kuralı niteliğindedir. Bu da gösteriyor ki, ablukayı uygulayan Devlet bu konuda izin verip vermemekte tamamen serbesttir.

Çıkış bakımından tanınan istisna, abluka ilân edildiğinde abluka altında liman veya sahillerde bulunan tarafsız gemilere belirli bir süre içinde çıkıp gitmeleri için verilen izindir. Örneğin, A.B.D. 1898 İspanya savaşı sırasında konan ablukalarda tarafsız gemilere açık denize çıkabilmeleri için 30 günlük bir mühlet vermişti. Doktrinde, bu istisnanın gerekçesi olarak, savaş ablukasının öncesini içine almadığı (makabline şâmil olmadığı) ileri sürülmüştür (45). Londra Beyannamesinde bu konu ile ilgili hiçbir yargı yoktur.

E — SAVAŞ ABLUKASININ, BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞINDAN BERİ UĞRADIĞI DEĞİŞİM

1) Değişimin Mahiyeti :

Şimdiye kadar incelediğimiz kurallar, on-altıncı ve on-yedinci yüzyıllarda uygulanmaya başlanıp, yirminci yüzyılın başlarına ka-

(43) Bknz: Rousseau, *op.cit.*, ss. 621, 622 keza: Oppenheim-Lauterpacht, *op.cit.* ss. 787, 789.

(44) Hyde, *op.cit.*, s. 2215.

(45) Rousseau, *op.cit.*, s. 622.

dar, milletlerarası tatbikatta görülen savaş ablukasını ilgilendirmektedir. Klâsik savaş ablukası diye anılan bu hareketin başlıca özelliği, Londra Beyannamesinin I inci maddesinde de belirtildiği gibi abluka yüzünden tarafsız liman veya sahillere giriş ve çıkışların engellenemeyeceğidir.

Oysa, Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarında muharip Devletlerin uyguladıkları savaş ablukaları klâsik savaş ablukasından farklı olup geniş bölgeleri kapsamıştır. Dolayısıyla, ablukaya maruz kalan Devletin kıyılarından başka, civardaki tarafsız liman ve sahillere de giriş ve çıkışlar önlenmiştir. Gerçekten, bu çeşit ablukalarda ablukayı koyan Devletin gemileri, abluka kordonunu düşman kıyılarından uzağa, yani açık denizde kurduklarından tarafsız limanlara yönelen gemileri de denetliyebiliyordu. Ablukanın aldığı bu yeni biçime, uzaktan abluka (long-distance blockade) adı verilmiştir. (46).

Aslında, uzaktan abluka, daha Birinci Dünya Savaşından önce, İngiliz - Amerikan abluka tatbikatında görülmeğe başlanmıştı. Amerika İç Savaşında, Kuzeyliler, Güney kuvvetlerinin hâkim olduğu kıyıları, 2500 deniz mili uzunluğundaki bir bölgeyi kapsıyacak şekilde abluka altına almışlardı. (47). Bununla beraber, gerçek biçimiyle uzaktan abluka Birinci Dünya Savaşında ortaya çıkmıştır.

1915 yılının Şubatında, Alman hükûmetinin ünlü denizaltı savaşına başvurarak, İngiliz adalarının çevresindeki denizlerin savaş bölgesi sayılacağını, bu alandaki bütün düşman gemilerinin batırılacağını ve tarafsız gemilerin bu bölgedeki seferlerinin tehlikeli olacağını bildirmesi üzerine, İngiltere hükûmeti 11 Mart 1915 tarihli emirnamesiyle, Almanyaya giden veya buradan gelen bütün gemilere uygulanacak olan seygar bir abluka kordonu kurduğunu ilân etmişti. İngiltere, koyduğu bu seygar abluka kordonu ile Alman sahillere giden veya buradan gelen gemilerden başka, tarafsız sahillere yönelen bütün gemileri de denetlemiştir. Daha henüz, o sırada tarafsız olan Amerika, bu hareketi tarafsız ticareti baltaladığı için protesto etmişti. Fakat sonradan savaşa katılınca, A.B.D. de bu görüşü benimsemiştir. (48).

(46) Uzaktan abluka için bkz: Oppenheim-Lauterpacht, *op.cit.*, s. 791, Meray, *op.cit.*, s. 443, Hyde *op.cit.*, s. 2190, Hackworth, *op.cit.*, s. 119, Stone, *op.cit.*, s. 500.

(47) Reuter, *op.cit.*, s. 377.

(48) Meray, *op.cit.*, s. 443.

İkinci Dünya Savaşında ise yukarıda gördüğümüzden farklı olmayan, uzaktan abluka tedbirleri, 27 Kasım 1939'da Fransa ve İngiltere tarafından kararlaştırılarak, Almanya'ya karşı uygulanmıştır.

2) Değişimin nedenleri :

Modern savaşları etkileyen başlıca unsurlar, savaş araçlarının teknolojik gelişimi ve savaş vetiresinin iktisadî yönünün son derece önem kazanmasıdır. Prof. Stone'nun da belirttiği gibi klâsik savaş ablukasının kuralları bombardıman uçaklarının, denizaltıların, güdümlü mermilerin ve mağnetik mayınların savaş araçları olarak kullanılmağa başlanılmasından önce ortaya çıkmıştır. (49). Böyle olunca, 19. yüzyılın klâsik savaş ablukasını sadece düşman liman ve sahillerini kapatarak, stratejik nitelikteki malların düşman eline geçmesini önlemeye yeterliyken, yirminci yüzyılın teknolojik değişiklikleri yüzünden bu etkisini kaybetmiştir. Gerçekten, savaş ablukasını uygulayacak bir donanma, düşmanın mağnetik mayınlara ve uçaklara başvurması yüzünden, düşman karasularının sınırları yakınlarında, kendini tehlikeye sokmadan hareket edemez. Bu yüzden, açık denizlerde uygulanan bir abluka daha emin olur. Böylece, düşmanın dış dünya ile olan ilişkilerine son verme amacını güden savaş ablukasının, biçimini değiştirmeden müessir olamayacağı ortadadır. Nitekim, 1915'te, İngiltere uzaktan ablukaya başvururken, girişilen tedbiri müessir kılmak için - ki bu da zaten savaş ablukasının muteberliği için gerekli koşullardan biridir - tarafsız liman ve sahilleri de abluka altına almak zorunluluğunda kaldığını ileri sürmüştü (50). Ülkelerarası ulaştırmanın - su yollarının ve demiryollarının gelişmesiyle - yirminci yüzyılda kolaylaşması tarafsız limanlara gelen malların düşman ülkesine varmasını mümkün kılmaktadır. Bu yüzden, ablukeye etkili olabilmesi için tarafsız limanları da denetlemek gerekmiştir.

BARIŞ İÇİNDE ABLUKA

Savaş ablukasının savaş durumunu gerektirdiğini; dolayısıyla Savaş hukuku ve Tarafsızlık hukuku kurallarınca düzenlendiğini gördük. On-dokuzuncu yüzyıla kadar milletlerarası münasebetler-

(49) Stone, *op.cit.*, s. 508.

(50) Hyde, *op.cit.*, s. 2198.

de girişilen ablukalar, hep bu türdendi. Fakat, on-dokuzuncu yüzyılın başlarında durum değişmiş, özellikle güçlü deniz ülkeleri savaş ilân etmeden -yâni kendilerini savaş durumunda saymadan- sık sık abluka hareketlerine başvurmağa başlamışlardır. (51) Barış ortamında cereyan eden bu ablukalara, savaş ablukalarından ayırmak için barış içinde abluka adı verilmiştir.

Bu tarzda girişilen barış içinde ablukaların başlıca örnekleri şunlardır: (52) 1 - On-dokuzuncu yüzyılda uygulanan barış içinde ablukalar: 1827 de Yunan bağımsızlığı hareketi sırasında, İngiltere, Fransa ve Rusya, Yunanlıları desteklemek amacı ile Osmanlı işgali altındaki Yunan kıyılarını abluka altına almaları, 1831 de Fransanın, vatandaşlarının uğradığı zararları tazmin ettirmek için, Portekiz'in Tagus Nehrini abluka altına alması, 1838 de gene Fransa'nın Meksika ve Arjantin limanlarını abluka altına alması, 1850 de İngiltere'nin Yunan limanlarını abluka etmesi, 1862 de İngiltere'nin Brezilya'nın Riyo limanını ablukasısı, 1902 de Almanya, İngiltere ve İtalya'nın borçlarını elde etmek için birlikte Venezüella kıyılarını abluka altına almaları, 1913 de İngiltere, Macaristan, Almanya, Fransa ve İtalyanın Montenegro kıyılarını ablukasısı.

2 - Yirminci yüzyılda uygulanan barış içinde ablukalar: 1916 da Müttefik Devletlerin Yunan kıyılarını ablukasısı, 1919 - 1920 yıllarında Fransa ve İngiltere'nin Sovyet Rusya sahillerini ablukasısı, 1951 de Mısır'ın İsrail gemilerine karşı Süveyş Kanalı'nı ablukasısı, 1950 - 1953 arasında Amerika'nın Yedinci Donanmasının Formoza'daki Taiwan Boğazını, Komünist Çin ve Milliyetçi Çin kuvvetlerine karşı bu bölgeyi nötralize etmek amacıyla abluka altına alması ve nihayet Amerika Birleşik Devletlerinin 24 Ekim 1962 ve 20 Kasım 1962 tarihleri arasında Küba'yı - bu adaya tecavüzî silâhların sevkini yasaklamak için - ablukasısı.

Barış içinde ablukalar her ne kadar barış ortamı içinde yer almışlarsa da, bizatihî birer savaş davranışı olduklarından, Devletler Hukukunda 'harbe varmayan silâhlı zorlamalar' kategorisi içinde incelenirler. Klâsik devletler hukuku düzeninde, başta savaş yetkisi olmak üzere bütün zorlama hareketleri egemen Devletlerin sahip oldukları doğal haklar niteliğindedir. Prof. Jessup'un be-

(51) J. L. Brierly, *The Law of Nations*, 5. B. Oxford, 1955, s. 322.

(52) Bu örnekler için Bknz: Meray, *op.cit.*, s. 296, Oppenheim-Lauterpacht, *op.cit.*, ss. 145, 146, Stone, *op.cit.*, s. 292.

lirttiği gibi, bu durum klâsik Devletler Devletler Hukukunda kabul edilen mutlak egemenlik kavramının ve gerekli yetkilere sahip bir milletlerarası teşkilâtın bu düzende yer almamasının kaçınılmaz bir sonucudur. (53). Bununla beraber, savaş yetkisinin mutlak olduğu klâsik Devletler hukukunda, harbe varmayan zorlamalara başvurma yetkisi, Devletlerin indî takdirine bırakılmamıştı; başka bir deyişle, bu çeşit zorlamaların Devletler hukuku bakımından muteber sayılabilmeleri için bir takım koşulların yerine getirilmesi gerekiyordu. Oysa, çağdaş Devletler hukukunun, Yirminci Yüzyılın başından beri gittikçe kuvvetlenen eğilimine uygun olarak, başta savaş olmak üzere bütün zorlama hareketleri yasaklanmıştır. Kellogg Misakı ve Birleşmiş Milletler Yasası ile gerçekleşen bu yeni Devletler hukuku düzeninde meşrû müdafaa hakkı mahfuz kalarak, sadece dar anlamı ile savaş değil, harbe varmayan zorlamalar dahil olmak üzere bütün zorlama davranışları hukuk - dışı sayılmaktadır. (54).

Özet olarak, barış içinde abluka, başlangıçta - On-dokuzuncu Yüzyılda - klâsik Devletler hukukunda bazı koşulları yerine getirmek suretiyle muteber sayılan bir davranış olup, çağdaş Devletler hukuku düzeninde ise, meşrû müdafaa hakkının verdiği istisnanın dışında kesin bir tarzda yasaklanmıştır.

İşte biz, Devletler hukukunun bu gelişimini göz önünde tutarak, önce, barış içinde ablukayı klâsik Devletler hukukunda belirlediği gibi; hukukî mahiyeti, siyasal yönü, muteberliği için gerekli koşulları ve nihayet üçüncü Devletlerin gemileri üzerindeki etkisi bakımından inceliyeceğiz. Sonradan, barış içinde abluakanın çağdaş Devletler hukuku düzeni içinde durumunu göreceğiz.

A. BARIŞ İÇİNDE ABLUKANIN MAHIYETİ :

Barış içinde abluka, biçim bakımından tıpkı savaş ablukasında olduğu gibi bir Devletin savaş gemileri vasıtasıyla diğer bir Devleti - liman veya sahillerine giriş ve çıkışları yasaklamak amacı ile - deniz kordonu altına almasıdır. Böyle olunca, barış içinde ab-

(53) P. C., Jessup, «Force Under A Modern Law of Nations» in *Foreign Affairs*, C. 25, 1946, s. 91.

(54) Bu görüş için Bkz.: Georg, Schwarzenberger, *A Manual of International Law*, 4. B. London, 1960, s. 175, Charles de Visscher, *op.cit.*, s. 366, Stone, *op.cit.*, s. 287, Jessup, *op.cit.*, s. 93. Brierly *loc.cit.*, s. 326.

lukayı, savaş ablukasından ayıran başlıca özellik bir biçim farkı değil, sadece ablukanın hukukî niteliğidir. Barış içinde abluka, Hogan'ın da belirttiği gibi, bizatihî bir savaş hareketi olmakla beraber barış durumunda cereyan ettiğinden, bu biçim bir ablukaya baş vuran Devlet ile buna maruz kalan Devlet arasında savaş durumu yoktur. Bundan dolayı da bu Devletler muharip niteliğine sahip değildirler. Diğer taraftan, bu hareketin dışında kalan Devletler - savaş durumu söz konusu olmadığı için - tarafsız sayılmadıklarından bu hukukî durumun doğurduğu ödevleri yüklenmez ve tanıdığı haklardan istifade etmezler (55).

Abluka ile konan giriş ve çıkış yasaklarının, barış ablukasında savaş ablukasında olduğu gibi üçüncü Devlet gemilerine karşı uygulanamayacağını ileri süren yazarlara göre; bu iki çeşit ablukayı ayıran önemli diğer bir özellik de üçüncü Devletlerin durumudur. Aslında, barış içinde ablukada üçüncü Devletlerin durumu, doktrinde de tartışmalara yol açmıştır. Bununla beraber, ileride barış içinde abluka ve üçüncü Devletlerin gemilerini incelerken de göreceğimiz gibi, milletlerarası tatbikatta ve doktrinde genel eğilim bu hareketin üçüncü Devlet gemilerine uygulanamayacağıdır (56).

Barış içinde ablukayı savaş ablukasından ayırdıktan sonra, incelenmesi gereken ilk husus aslında bir savaş hareketi olup, buna rağmen savaş durumunu doğurmayan bu hareketin Devletler hukukundaki yeridir. Oppenheim'a göre, barış içinde abluka ya bir müdahale, ya da bir zararlar - mukabele şeklindedir. (57). Barış içinde ablukayı uygulayan Devlet, Devletler hukukunun iki müessesesi olan müdahale veya zararlar - mukabele hareketlerine başvurmuş olmaktadır. Müdahale ve zararlar - mukabele ise, harbe varmayan zorlama yollarıdır.

1) Barış İçinde Abluka Harbe Varmayan Silâhlı Bir Zorlamadır:

Egemen Devletler teşkilatlanmamış bir ortamın içinde bulunmakta ve hareket serbestliklerini muhafaza etmektedirler. Böyle olunca, haklıyı ve haksızı ayıracak, suçları tesbit edecek ve nihayet gerekirse milletlerarası düzeni sağlamak amacıyla zorlama ted-

(55) Hyde, *op.cit.*, s. 1667'den A.E. Hogan, *Pacific Blockade*, Oxford, 1908. s. 26.

(56) Bknz.: *Infra*. s. 411.

(57) Oppenheim-Lauterpacht, *op.cit.*, s. 145.

birlerine başvuracak âmmie kudreti niteliğinde bir makamın eksikliği milletlerarası toplumda önemli bir boşluk teşkil etmektedir. Devletlerin bu boşluğu doldurmak için kendi başlarına hareket ederek bir takım zorlama tedbirlerine başvurmaları, klâsik devletler hukukunun başlıca niteliklerinden biridir.

Devletlerin bu şekilde kendi başlarına hareket ederek giriştikleri zorlama tedbirlerinin başında, savaşa başvurma yetkisi gelmekte idi. Ancak, Devletler kendileri için hayatî önemi bulunan sorunlar yüzünden savaşa başvurmuşlardır. Daha az önemli çıkarlarını savunmak için, harp ilân etmeden, başvurdukları silâhli veya silâhsız zorlamalara Devletler hukukunda harbe varmayan zorlamalar adı verilir (58).

Harbe varmayan zorlamalar, gerek nitelikleri, gerek doğrudukları sonuçlar bakımından savaş durumundan farklı olmakla beraber, bunların barış durumunun gerektirdiği koşullara uygun oldukları söylenemez. Örneğin, harbe varmayan zorlamalara girişen Devlet bu hareketlere maruz kalan Devlete her ne kadar harp ilân etmiyorsa da, bazı durumlarda silâhli tedbirlere bile başvurabileceğinden, bu iki Devlet arasındaki ilişkiler barış içindeki niteliklerini kaybetmektedirler. Böyle olunca ortaya savaş ile barış arasında 'Karışıt' bir durum çıkmaktadır (59).

Diğer taraftan, bu çeşit zorlamalarla karşılaşan Devlet, isterse bu hareketleri bir savaş sebebi olarak sayar ve ortaya bütün sonuçlarıyla savaş durumu çıkabilir.

Harbe varmayan zorlamalar Devletler hukukunda özellikleri bakımından üç kategoriye ayrılırlar: Misilleme, zararlar - mukabele ve müdahale (60).

Bunları kısaca belirtmekte konumuz bakımından fayda vardır. Misilleme, Devletler hukuku açısından haksız fiil niteliğinde olmayan bir harekete maruz kalan bir Devletin böyle bir davranışın faili olan Devlete karşı aynı nitelikteki tedbirlerle mukabelesidir. Örneğin, A Devleti, ülkesinde bulunan B Devletinin vatandaş-

(58) Jessup, *op.cit.*, s. 91.

(59) Karışıt durum için bkz.: P. Jessup, «Should International Law Recognize an Intermediate Status Between Peace and War?» in *A.J.I.L.*, vol. 48, 1954.

(60) Bunlar için Bkz.: Meray, *op.cit.*, ss. 289-308, Oppenheim-Lauterpacht, *op.cit.*, s. 132-151, Rousseau, *op.cit.*, ss. 538, 539.

larını tedirgin edici bir davranışta bulunur, buna karşı B Devleti ülkesindeki A Devletinin vatandaşlarına aynı biçimde davranır. Oysa, zararlar - mukabele durumunda, zarar veren Devletin hareketi Devletler hukukuna aykırı olup, haksız fiil niteliğindedir; diğer taraftan mukabelede bulunan Devletlerin baş vurduğu tedbirler aynı şekilde Devletler hukukuna aykırıdır. «Zararlar - mukabeleye başvurmak demek, kendi hakkını elde etmek için başkasının hakkını çiğnemek demektir» (61). Ambargo, boykot, barış içinde abluka, bombardıman ve barış içinde işgal genel olarak birer zararlar - mukabele şeklidir (62). Müdahale ise, bir Devletin otoriter bir şekilde diğer bir Devletin iç veya dış işlerine, belirli bir şeyin yapılması veya yapılmaması için karışmasına denir. Barış içinde abluka, sadece bir zararlar mukabele şekli olmayıp bazı durumlarda müdahale niteliğindedir. Örneğin, 1827 Yunan bağımsızlık hareketi sırasında, İngiltere, Fransa ve Rusya'nın Osmanlı işgali altındaki Yunan sahillerini ablukasını, 1886 da Rusya ve Batılı Devletlerin yine Yunan sahillerini ablukasını, hep müdahale şekilleridir (63).

Bütün harbe varmayan zorlamalar silâh kullanılmasını gerektirmez. Örneğin, ambargo, boykot ve çeşitli misilleme davranışları gibi Oysa, barış içinde abluka harbe varmayan zorlamalar arasında silâh kullanılmasını gerektiren şekillenden biridir (64). Gerçekten, barış içinde abluka silâhlı bir takım tedbirlerin uygulanması demektir. Nitekim, barış içinde ablukeye «uygulanması, gemilerin kontrolünü, aranmasını, elkoymayı ve hattâ karşı koyanlara ablukeyi uygulayan Devletin deniz kuvvetleri tarafından hücumunu gerektirir» (65). Prof. Reuter'in de ileri sürdüğü gibi, «bir Devlet, bu gibi tedbirleri kendi egemenlik alanının dışında, yâni yabancı bir ülkede veya açık denizde uygulamak istediği an, söz konusu olan silâhlı tedbirlerdir.» (66).

Silâhlı bir zorlama olan barış içinde abluka, klâsik Devletler Hukuku tarafından düzenlenmiş ve müteberliği için gerekli bir takım koşullar ortaya konmuştur.

(61) N. Politis, «Les Représailles entre Etats membres de la S.D.N.» in *Revue de Droit International, privé*, 1924, s. 5.

(62) Meray, *op.cit.*, s. 294.

(63) Oppenheim-Lauterpacht, *op.cit.*, ss. 145, 146.

(64) Meray, *op.cit.*, s. 300, Rousseau, *op.cit.*, s. 538.

(65) C. Rousseau, «Le Blocus et le Droit International» in *Le Monde*, 26 Ekim 1962.

(66) Reuter, *op.cit.*, s. 318.

2) Barış İçinde Ablukanın Muteberliği İçin Gerekli Koşullar:

Burada, barış içinde ablukanın muteber sayılabilmesi için gereken koşulları incelerken, bu hareketin, klâsik Devletler hukuku düzenindeki durumu gözönünde tutulmuştur. Adıgeçen hukuk düzeninde bilindiği gibi, savaş yetkisi tamamen serbest bırakılmakla beraber, harbe varmayan zorlamalar; dolayısıyla barış içinde abluka düzenlenmiş; yâni bunların mûteber sayılabilmeleri için gerekli bir takım koşullar ortaya konmuştur. Biz burada, barış içinde ablukayı klâsik Devletler hukukunun koyduğu koşullar açısından inceleyeceğiz (67).

Bütün barış içinde ablukaların, ya bir müdahale ya da bir zararla mukabele türü olduklarını gördük. Böyle olunca, barış içinde ablukanın muteber olması için gereken koşullardan başka müdahale niteliğini taşıdığı vakiit muteber bir müdahalenin gerektirdiği koşullara zararla mukabele şeklinde cereyan ettiğinde ise, muteber bir zararla - mukabelenin gerektirdiği koşullara uygun olması gerekir. (68).

Barış içinde ablukanın - muteber bir zararla-mukabele veya muteber bir müdahale şeklinde olsa bile - bizatihî muteber sayılması için uyulması gereken koşullar da vardır.

Barış içinde ablukanın doğurduğu önemli sonuçlar yüzünden, tıpkı savaş ablukasında olduğu gibi ilân ve tebliğ edilmesi gerekir.

(67) Barış içinde ablukanın Çağdaş Devletler Hukuku düzeni içindeki durumu için Bkz.: *Infra*, s. 31.

(68) Klâsik devletler hukukunda zararla - mukabelelerin muteber sayılmaları bir takım koşullara bağlıdır. Bu koşullar şöyle özetlenebilir: 1 - Zararla mukabeleye maruz kalan Devletin önceden Devletler hukukunu ihlâl eden bir fiili işlemiş olması, 2 - Zararla - mukabeleye girişmeden, haksız fiili işleyen Devlete, düzeltme talebinde bulunması ve bu talebin cevapsız bırakılmış olması, 3 - Zararla - mukabelelerin aşırı olmamaları, yâni işlenen haksız fiil ölçüsünde yapılması, 4 - Zararla - mukabelelerden üçüncü Devletlerin veya bunların vatandaşlarının zarar görmemeleri, Müdahalenin klâsik Devletler hukukunda meşru sayılabilmesi için ise, müdahalede bulunan Devletin kendisine ait bir hakkı kullanması gerekir. Örneğin, eğer Devlet, özel bir andlaşmanın yargılarına dayanarak veya karşı Devletin meşru hükümetinden gelen bir talep üzerine veya meşru bir çıkarını - vatandaşlarını veya mallarını korumak için - müdahalede bulunursa genel olarak bu durumlarda müdahale muteber sayılır. Bkz.: Rousseau, *op.cit.*, ss. 324, 325.

Nitekim, ablukaya başvuran Devletin uyguladığı tedbiri, gerek bu hareketle karşılaşan Devlete gerek üçüncü Devletlere bildirmesi, söz konusu ablukanın müteberliği için lüzumludur. (69).

Öte yandan, 1856 Paris Beyannamesinde, savaş ablukasını ile ilgili olarak kabul edilen ablukanın müessir olma zorunluluğu barış içinde ablukanın müteberliği için aranılan koşullardan biridir (70). Demek oluyor ki, barış içinde ablukanın klâsik Devletler hukuku bakımından değer taşınması için, müessir olması, yâni yeterli bir kuvvet tarafından uygulanması gerekir.

Devletler Hukuku Enstitüsü 7 Eylül 1887 tarihli oturumunda barış içinde abluka ile ilgili olarak aldığı bir kararda, bu hareketin Devletler hukuku tarafından kabul edilebilmesi için, ilân ve tebliğ edilmesi ve yeterli bir kuvvet tarafından uygulanması gerektiğini belirtmişti (71).

Savaş ablukasını incelerken, bu tedbirin nasıl ilân ve tebliğ edildiğini ve müessir olması için hangi koşulların gerektiğini gördük. Barış ablukasını için de durum aynı olduğundan, bu sorunların üzerinde tekrar durmıyacağız.

Asıl ele alınması gereken sorun, barış içinde abluka karşısında üçüncü Devletlerin durumudur. Savaş ablukasının tarafsız Devlet gemilerine uygulandığını gördük. Oysa, barış içinde ablukada üçüncü Devlet gemilerinin durumu tartışma konusu olmuştur.

3) Barış İçinde Abluka ve Üçüncü Devletlerin Gemileri :

Savaş ablukasında ortada savaş durumu olmasından ötürü, üçüncü Devletlerin **ipso facto** tarafsız niteliğini kazandıklarını gördük. Öte yandan, savaş ablukasına başvuran Devletin, muharip niteliğinin doğurduğu haklara dayanarak abluka yasaklarını tarafsız Devletlere de uygulayabileceğini belirttik.

Barış içinde ablukada durum farklıdır; burada savaş durumu mevcut olmadığı için, bu çeşit ablukaya başvuran Devlet muharip değildir; dolayısıyla bu niteliğin verdiği hakları kullanamaz. Bu

(69) Stone, *op.cit.*, s. 293.

(70) Oppenheim-Lauterpacht, *op.cit.*, s. 149.

(71) *Annuaire de L'Institut de Droit International*, Vol. 2, Paris. Pédone, 1928, s. 570.

sebeple, doktrinde yazarların büyük bir çoğunluğu, barış içinde ablukanın üçüncü Devlet gemilerine uygulanamayacağını ve bu tedbirin ancak abluka altına alınan Devletin gemilerine karşı muteber sayılabileceğini ileri sürmüşlerdir. (72).

Devletler Hukuku Enstitüsünün 7 Eylül 1887 tarihli oturumunda barış içinde ablukanın muteberliği ile ilgili olarak aldığı bir karar bu görüşü doğrulamaktadır. Nitekim, karanda öngörülen koşullardan birincisi, üçüncü Devlet gemilerini ilgilendirip şu şekilde kaleme alınmıştır: «Yabancı batıdırallı gemiler, ablukaya rağmen serbestçe girebilirler» (73).

Oysa, milletlerarası tatbikatta doktrinde olduğu gibi görüş birliği bulunmaktadır. 1850 den önceki tatbikatta barış içinde ablukaların koydukları yasaklar üçüncü Devlet gemilerine de uygulanmıştır. 1850 den bu yana genişilen barış içinde ablukalarda, bazı istisnalar dışında, özellikle Amerika Birleşik Devletlerinin devamlı baskısı yüzünden, üçüncü Devlet gemileri engellenmemişlerdir. Örneğin, 1850 ve 1886 da Yunanistan'a uygulanan barış içinde ablukalar üçüncü Devlet gemilerinin abluka altındaki yerlere giriş ve çıkışlarını serbest bırakmıştır. (74).

Barış içinde ablukalarda, üçüncü Devlet gemilerinin çıkarlarının korunmasında Amerika Birleşik Devletlerinin tatbikatı etkili olmuştur. 1897 de Girit adasının Batılı Devletler tarafından abluka altına alınmasında, bu tedbirin üçüncü Devletlerin gemilerini de kapsıyacağı ilân edilince, Amerikan Hükûmeti bu hususu şiddetle protesto etmişti (75).

1902 de İngiltere, Almanya ve İtalya'nın, borçlarını ödemeyen Veneziella'yı abluka altına alıp, ortada savaş durumu olmadığı halde abluka yasaklarını üçüncü Devlet gemilerine karşı uygulamaya kalkmaları üzerine, Amerika Birleşik Devletleri bu tedbiri tanımayacağını ilgili Devletlere bildirmişti. Amerika, barış içinde ablu-

(72) Bu görüş için Bkz.: Oppenheim-Lauterpacht, *op.cit.*, s. 149, Georg, Schwarzenberber, *International Law as applied by International Courts and Tribunals*, C. I, 3B. London, 1957, s. 347, P. Jessup, *A Modern Law of Nations* New York, 1948. s. 176, Meray *op.cit.*, s. 297, Stone, *op.cit.*, s. 293.

(73) *Annuaire de L'Institute de Droit International*, Vol. 2 ,s. 570.

(74) Oppenheim-Lauternacht, *op.cit.*, s. 147

(75) Hyde, *op.cit.*, s. 1668.

kanın üçüncü Devlet gemilerini tedirgin edemeyeceğini; dolayısıyla kendi bayrağını taşıyan gemilerin normal ticaretlerine devam edeceklerini kesin bir şekilde ilân etmişti.

Amerika'nın bu tutumunu karşısında İtalya, İngiltere ve Almanya Veneziella'ya harp ilân ederek, başlangıçta barış içinde olan bu ablukayı savaş ablukası durumuna sokmuşlardır. Böyle olunca, ablukayı koyan devletler muhtarip niteliğinin verdiği hakları kullanarak, tarafsız Devletlerin gemilerini, bu arada Amerikan gemilerini denetliyebilmişlerdir. (76).

1916 da İtilâf Devletleri, Yunanistan'ı abluka altına aldıkları ve üçüncü Devlet gemilerinin Yunan limanlarından ayrılmaları için 48 saatlik bir sürenin tanındığını, Washington'daki Fransız Elçisi vasıtasıyla Amerika Birleşik Devletleri hükûmetine bildirmişlerdi. Bunun üzerine, Amerika Dışişleri Bakanı Lansing, 21 Aralık 1916 tarihli Demecinde şunları belirtmişti :

«Yunan Hükûmetinden öğrendiğimize göre, İtilâf Devletleri ile adigeçen hükûmet arasında, barışçı münasebetler devam etmektedir. Bu durum karşısında, Amerika Birleşik Devletleri Hükûmeti 1897 Girit ve 1902 Veneziella ablukaları ile ilgili olarak ortaya koyduğu geleneksel tutumunu muhafaza edecektir. Amerika Birleşik Devletleri savaş durumu olmadan konan bir ablukaya dayanarak bu olay ile ilgisi olmayan ülkelerin ticarî haklarına müdahale hakkını hiç bir yabancı kuvvete tanımaz» (77).

Bununla beraber, Amerika Birleşik Devletleri ilk defa barış içinde ablukaya 24 Ekim 1962 tarihinde, Küba adasına karşı aldığı tedbir ile başvurmuştur. Amerika Birleşik Devletleri Küba ablukasını ilân ederken bildirisinde, mütecaviz silâhlar taşıyan bütün üçüncü Devlet gemilerinin, abluka hattında durdurulacağını, aranacağını ve bu emirleri yerine getirmeyen gemilerin ise batırılacağını bildirmişti (78).

Hayatî çıkarlarının bahis konusu olması sebebiyle Amerika Birleşik Devletleri Küba olayında geleneksel tatbikatından ayrılmış ve bu ablukayı üçüncü Devletlerin gemilerine de uygulamış-

(76) J. Basdevant, «L'Action Coercitive Anglo-Germano-Italienne contre le Venezuela, 1902-1903» in *R.G.D.I.P.* C. II, 1904, s. 413.

(77) Hackworth, *op.cit.*, C. 7, s. 158.

(78) Bkz.: The New York Times, Ekim, 23, 1962.

tır. 1962 Küba Ablukasının da ortaya koyduğu gibi, mülteerarası tatbikatta görülen barış içinde ablukların bazıları doktrinde ileri sürülen ilkenin tersine, üçüncü Devlet gemilerine de uygulamıştır. Bu da gösterir ki, barış içinde abluka, aslında gizlenmek istenen âdi bir savaş hareketidir; nitekim, üçüncü Devlet gemilerinin açık denizlerde aranması, durdurulması ve hattâ batırılma tehdidi altında bırakılması, savaş durumunun doğduğu klâsik muharip haklarından biridir. Âdi bir savaş hareketini barış çerçevesi içinde gizlemenin ve bunu harbe varmayan bir zorlama gibi göstermenin sebebini ise barış içinde ablukanın siyasal yönünde aramak gerekir.

4) Barış İçinde Ablukanın Siyasal Yönü :

Barış içinde abluka tatbikatta, daima güçlü Devletler tarafından daha zayıf Devletlere karşı kullanılmıştır. Nitekim, On-dokuzuncu Yüzyılda Çağın en güçlü Devletleri sayılan İngiltere ve Fransa, Yirminci Yüzyılın başında, o devirde kuvvetlenmeye başlayan Almanya ve İtalya, nihayet 1962 de en güçlü iki Devletten biri olan Amerika Birleşik Devletleri barış içinde ablukalara başuran Devletler olmuşlardır.

Barış içinde ablukanın harbe varmayan bir zorlama niteliğini muhafaza etmesi, bir savaş durumu sayılmaması, gerek ablukayı koyan Devletin, gerek ablukaya mâruz kalan Devletin bu hareketi bir savaş sebebi olarak kabul etmemesine bağlıdır (79). Örneğin, barış içinde bir ablukayla karşılaşan Devlet isterse bu hareketi bir savaş sebebi olarak yorumlar ve kendini ablukayı uygulayan Devlet ile savaş halinde sayabilir. Böyle olunca, barış içinde abluka artık harbe varmayan bir zorlama değildir. Yerini savaş ablukası alır. Oysa, tatbikatta söz sahibi olan daima ablukayı uygulayan güçlü Devlet olmuştur. Nitekim, güçlü bir Devlet, barış içinde ablukayı güçsüz ve küçük bir Devlete karşı kullanırken ortaya savaş durumunun çıkmasına sebep, ablukaya mâruz kalan tarafın savaş göze alabilecek yeterlikte olmamasıdır.

Demek oluyor ki, barış içinde abluka, dayanağını ablukayı koyan Devlet ile ablukaya maruz kalan Devletin güçlerindeki den-

(79) Pitman, Potter, «Pacific Blockade or War» in *A.J.I.L.* C. 47, 1953, s. 274.

gesizlikte bulunmaktadır. Güçlüğünün güçsüze karşı silâhı olan, harbe varmayan zorlamalar için de aynı şeyi söylemek mümkündür. (80).

Fakat, barış içinde ablukanın savaş durumunun dışında cereyan etmesi yukarıda gördüğümüz güçler dengesizliğinden başka, diğer bir güç dengesizliğinin varlığı ile mümkün olabilir. Bu ikinci dengesizlik, ablukayı koyan Devletin gücü ile üçüncü Devletlerin güçleri arasında belirir. Barış içinde abluka, güçlü üçüncü Devletlerin çıkarlarına dokunduğu an, barışçı etiketini bırakıp, gerçek hüviyetini, yâni savaş ablukasını niteliğini alır. Bundan dolayı, üçüncü Devletler yeter derecede güçlü oldukları vakit, ablukayı uygulayan ülkeler iki şıkla karşılaşmışlardır: Ya ablukadan vazgeçmek; ya da girişilen barış içinde ablukaya savaş ablukasını niteliğini vermek. Amerika Birleşik Devletleri gibi güçlü üçüncü Devletler, gemilerini engelliyen abluka hareketlerini protesto etmişler ve bunun sonucu olarak da birçok barış içinde abluka sonradan savaş ablukasına durumuna girmiştir. Örneğin, 1902 Venezüella Ablukasını gibi.

Böylece, güçlü bir Devlet bu iki çeşit dengeyi kendi lehine bozduğu an, abluka barış içinde bir hareket olarak kalabilmektedir. Bu durum da, ablukayı koyan Devlete önemli çıkarlar sağlamaktadır. Fauchille'in de belirttiği gibi, güçlü Devletler barış içinde ablukaya başvurmakla savaş durumunun yararlarına olan kısmını alıkoymuş, bunun aykırı olan kısımlarından kurtulabilmişlerdir (81).

Gerçekten, ortada savaş durumu olmadığına göre barış içinde ablukayı uygulayan hükümet âdi bir savaş hareketine girişmekle beraber, yasama organlarının denetinden kurtulur ve öte yandan tarafsız Devletlerin savaş durumunda sahip oldukları hakları üçüncü Devletlere tanımaz.

B. BARIŞ İÇİNDEKİ ABLUKANIN ÇAĞDAŞ DEVLETLER HUKUKU DÜZENİ İÇİNDEKİ DURUMU

Bilindiği gibi, klâsik Devletler Hukukunda savaş ve diğer bütün silâhlı zorlamalar, egemen Devletlerin doğal hakları olarak kabul edilmektedir. Devletler, bu çeşit tedbirlere kişisel güvenlik-

(80) Charles de Visscher, *Théories et Réalités en Droit International Public*, Paris, Pédone, 1960. s. 364.

(81) Brierly, op.cit., s. 322'den Paul Fauchille *Traité de Droit International*, C. I, s. 714.

lerini korumak amacı ile başvurmuşlardır. Gerçekten, klâsik Devletler hukuku düzeninde evrensel nitelikte milletlerarası teşkilâtların eksikliği; ve bu sebeple müşterek güvenliğin sağlanamaması, Devletlerin kendi başlarına ihtiyaç duydukları an kuvvet kullanmalarını haklı gösterebilmiştir.

Çağdaş Devletler hukuku düzeni ise, müşterek güvenlik çabalarına koşturarak gelişmiş ve milletlerarası teşkilâtlanma çabalarının başlaması ile, Milletler Cemiyeti, sonradan bunun yerini alan Birleşmiş Milletler gibi evrensel teşekküllerin kurulmasıyla ortaya çıkmıştır. Bundan dolayı, çağdaş Devletler hukuku ilk önce savaşa başvurma yetkisini sınırlamış - 1907 Porter Sözleşmesi ve 1919 Milletler Cemiyeti Misakı - ve nihayet 1929 Briand - Kellogg Misakı ile savaşı kesin bir şekilde yasaklamıştır. Birleşmiş Milletler Yasası bu yasaklamaları genişleterek, yalnız savaşı değil, aynı zamanda bütün biçimleri ile kuvvet kullanılmasını; dolayısıyla harbe varmayan zorlamaları mutlak bir şekilde yasaklamıştır (82). Bununla beraber, kuvvet kullanma yasağının tek istisnası, Birleşmiş Milletler Yasasının da belirttiği gibi, meşrû müdafaa hakkının kullanılmasıdır. İleride de göreceğimiz gibi, Birleşmiş Milletler Teşkilâtının aksaması karşısında Devletler meşrû müdafaa hakkını açık bir kapı şeklinde kullanarak, çeşitli silâhlı zorlamalara başvurmuşlardır.

Barış içinde ablukanın aslında bir savaş hareketi olduğunu ve harbe varmayan silâhlı bir zorlama niteliğini taşıdığını gördük. Böyle olunca, bu hareketin, çağdaş Devletler Hukuku düzeninin getirdiği sınırlamalar veya varsa yasaklamalar karşısındaki durumunu incelemek gerekir.

1) Milletler Cemiyetinden Önce :

Kanımızca, milletlerarası münasebetlerde harbe varmayan zorlamalara başvurma yetkisini ilk defa sınırlayan 1907 tarihli Porter Sözleşmesi olmuştur. Ancak, bu sözleşme bütün harbe varmayan zorlamaları kapsamayıp, sadece bir Devlete âmme borçlarını ödettirmek için girişilenleri ilgilendirir. 1902 yılında, İngiltere, Almanya ve İtalya'nın, Venezüella'yı borçlarını ödemesi için abluka

(82) H. W. Briggs, *The Law of Nations*, New York, 2.B. 1952, s. 976.

altına aldıklarını gördük. Aynı yılın 29 Aralık'ında Arjantin Dışileri Bakanı Drago, Amerika Birleşik Devletleri Hükûmetine yolladığı bir notada, bir Devlete âmme borçlarını ödettirmek için zorlama tedbirlerine başvurulmasının Devletler hukuku kurallarına aykırı olduğunu belirterek, bunların yasaklanmasını istemişti (83).

Bu görüş, Drago Doktrini diye anılmış ve müsbet Devletler hukukuna 1907 de toplanan La Haye İkinci Barış Konferansında girmiştir. (84). Gerçekten, bu konferansta Drago, görüşünü bizzat savunmuş ve âmme borçlarının ödenmesi için girişilen zorlamaların yasaklanmasını talep etmişti. Konferans bu konuda bir sözleşme kabul etmekle beraber, Drago'nun istediği biçimde zorlamaları yasaklamamıştır. La Haye'de Amerikan Delegatesi General Porter değişik bir teklifte bulunmuş ve borçların ödenmesi için girişilen zorlamaların ancak belirli durumlarda yasaklanmasını Konferansın çoğunluğuna kabul ettirmişti (85). Böylece, 1907 Sözleşmesi General Porter'in görüşünü benimsemiş ve bu yüzden Porter Sözleşmesi diye anılmıştır.

Sözleşmenin 1 inci maddesine göre, Âkid Taraflar aralarında, âmme borçlarını ödetme amacıyla zorlama yollarına başvurmayacaklarını kabul etmişlerdir. Ancak, aynı maddenin ikinci fıkrasında ise, prensip bakımından kabul edilen bu ilkenin aşağıdaki iki durumda uygulanmayacağı öngörülmüştü: Borçlanan Devlet uyumsuzluğun hakemliğe havalesini kabul etmez, veya bunu kabul edip, hakem kararını yerine getirmezse. Böyle olunca, borçlanan Devlet yukarıdaki koşulları yerine getirmediği vakit, Devletler harbe varmayan zorlamalara, dolayısıyla barış içinde ablukaya başvurabiliyorlardı.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, 1919 dan önceki devinde barış içinde abluka yasaklanmamış, ancak bazı durumlarda 1907 Porter Sözleşmesi ile bu harekete başvurma yetkisi sınırlanmıştır.

2) Milletler Cemiyeti Misakı Karşısında

Bilindiği gibi, Milletler Cemiyeti Misakının 10 ilâ 17 inci maddelerinde öngörülen yargılarla, harbe başvurmak yetkisi kesin bir

(83) Rousseau, *op.cit.*, ss. 333, 334.

(84) C. A. Colliard, *Institutions Internationales*, Dalloz, 1956, s. 262.

(85) Paul Fauchille, *Traité de Droit International Public*, C. I.B., Paris 1922, s. 563.

biçimde yasaklanmamakla beraber, sınırlandırılmış ve üç aylık bir süre geçmeden kullanılmaz duruma sokulmuştu. Savaşın kesin bir biçimde yasaklanması, ancak 1928 Briand-Kellogg Misakı ile gerçekleşmiştir. Bununla beraber, gerek Milletler Cemiyeti, gerek Briand-Kellogg Misaklarında harbe varmayan zorlamalara ait hiç bir yargı bulunmadığından bu çeşit zorlamalara; dolayısıyla barış içinde ablukaya girilip girilemeyeceği tartışma konusu olmuştur.

Bu mesele ilk defa 1293 yılında Korfu olayı ile ilgili olarak ortaya çıkmıştır. 27 Ağustos 1923 de İtalyan Generali Tellini ve dört yardımcısının Yunanistan ile Arnavutluk arasındaki sınır meselesini çözmek üzere Yunan topraklarında buldukları sırada öldürülmeleri üzerine, İtalya Hükûmeti olayın sorumluluğunu Yunanistan'a yükliyerek tazminat talep etmişti. Fakat Yunanistan'ın bu isteği yerine getirmemesi üzerine, İtalyan savaş gemilerinden biri Korfu Adasını top ateşine tutmuş ve sonra da adaya çıkarma yapıp işgal etmişti. İtalyan Hükûmeti, bu işgalin geçici nitelikte olduğunu ve bu davranışın savaş durumunu yaratmadığını ileri sürmüştü. Yunanistan Milletler Cemiyetine başvurarak İtalya'nın bu hareketi ile Misak'ın savaş yetkisini sınırlayan maddelerini ihlâl ettiğini ileri sürmüştü. Görüşmeler sırasında İtalyan Delegesi Korfu Adasının işgalini harbe varmayan bir zorlama olduğunu, dolayısıyla bu çeşit hareketlerin Misak tarafından hiç bir şekilde sınırlandırılmadığını belirtmişti. Bazı delegelerin bu görüşe katılmamaları üzerine Milletler Cemiyeti meseleyi incelemesi için özel bir Hukukçular Komisyonuna yollamıştı. Komisyona yollanan sorulardan biri şu şekilde kaleme alınmıştı: «Savaş hareketleri teşkil etmemek üzere, başvuru zorlama tedbirleri, Milletler Cemiyeti üyelerinden biri tarafından diğer bir üye Devlete karşı, Misak'ın 12 ilâ 15 inci maddelerinde öngörülen yollara başvurmadan uygulanırsa, bu hareket adı geçen maddelerle bağdaştırılabilir mi?» (86).

Hukukçular Komisyonu, bu soruya müphem bir cevap vererek harbe varmayan zorlamaların Misak'ın sınırlayıcı maddelerine uyma veya uymamasının mümkün olduğunu ve buna ancak, Milletler Cemiyeti Meclisinin karar verebileceğini ileri sürmüştü. Böyle olunca, barış içinde abluka dahil olmak üzere bütün harbe var-

(86) Briggs, *op.cit.*, s. 961.

mayan zorlamalar prensip itibariyle hiçbir şekilde kayıtlanmamış oluyordu. Bununla beraber Komisyon üyelerinden biri olan Belçika'lı Hukukçu Charles de Visscher, bu görüşü tenkit ederek, yayınladığı bir makalede aksi tezi savunmuştur (87).

Visscher'e göre, Milletler Cemiyeti Misakının 12 inci maddesinde, üye Devletlerin, sınırlandırılmasını ve üç aylık bir moratorium'a tâbi tutulmasını kabul ettikleri hareketler, «aralarındaki münasebetlerin kesilmesine varabilecek bir anlaşmazlık» niteliğindedir. Böyle olunca, sınırlandırılan sadece savaş değil, daha geniş anlamda, münasebetlerin kesilmesine verebilecek herhangi bir harekettir. Harbe varmayan zorlamalar; dolayısıyla barış içinde abluka da bu niteliktedir.

Şüphesiz ki, Visscher'in tezi, müspet hukuk niteliğinde değildir. Bununla beraber, Korfu olayını izleyen Milletler Cemiyeti tahkikatı incelenecek olursa, geniş ölçüde Visscher'in tezinin benimsendiği görülür (88). Örneğin, 1925 de Yunan Birliklerinin Bulgar topraklarını işgali üzerine, Milletler Cemiyeti Meclisi tarafından görevlendirilen Soruşturma Komisyonu, sunduğu raporda, ortada savaş durumu olmadığı halde Yunan hareketinin Misak'a aykırı olduğunu bildirmişti. Milletler Cemiyeti Meclisi, bu raporu benimsemiş ve Yunanistan'ın tazminat ödemesi gerektiğine karar vermişti. Paraguay ile Bolivya arasındaki uyuşmazlıkta, Milletler Cemiyeti Meclisi ilgili hükûmetlere gönderdiği 22 Eylül 1932 tarihli bildirisinde, adigeçen iki Devletin, Misak'ın yüklediği ödevler yüzünden silâhlı zorlamalara başvuramayacaklarını belirtmişti.

Halen 60 Devleti bağlayan, 1928 Briand-Kellogg Misakı'nın da anlamında savaşı yasakladığını kabul etmek gerekir. Ancak, harbe varmayan zorlamalar için durum farklıdır. 1928 Andlaşmasının 2 inci maddesine göre «Âkid Taraflar, menşei veya mahiyeti ne olursa olsun, bütün uyuşmazlıkların düzeltilmesini veya çözümlenmesini sadece barışçı yollardan arayacaklarını» taahhüt etmişlerdir (89). Görülüyor ki harbe varmayan zorlamaların; dolayısıyla barış içinde ablukanın bu madde tarafından yasaklanıp yasaklanmadığı açıkça anlaşılammamaktadır. Örneğin,, Quincy Wright, 1928 Misa-

(87) Charles de Visscher, «L'Interprétation du Pacte au lendemain du différend Italo-Grec» *R.D.I.L.C.*, 1924, ss. 213-230, 377-396.

(88) Briggs, *op.cit.*, ss. 963, 964.

(89) Meray, *op.cit.*, s. 394.

ki'ni yorumlarken, ikinci maddenin harbe varmayan zorlamaları da yasakladığını ve barış içinde ablukanın adıgeçen maddeye aykırı olduğunu ileri sürmüştür (90).

Ters yönde, Oppenheim, harbe varmayan zorlamaların barışçı niteliği üzerinde durarak, bunların 1928 Misakı tarafından yasaklanmadığını belirtmiştir (91). Sonuç olarak, Birleşmiş Milletler Yasasından önce, barış içinde ablukaya başvurma yetkisinin, kesin bir şekilde, ne yasaklanmış ne de sınırlanmış olduğu ortaya çıkmaktadır. Bununla beraber, gerek doktrinde gerek Milletler Cemiyeti tatbikatında, bu tedbiri Devletler Hukukuna aykırı saymak eğilimi gittikçe gelişmiştir. Birleşmiş Milletler Yasası ile bu eğilim müspet hukuka da girmiştir.

3) Birleşmiş Milletler Yasası Karşısında :

Birleşmiş Milletler Andlaşması, yalnız savaşı değil, bunun yanı sıra bütün biçimleriyle kuvvet kullanılmasını da kesin bir şekilde yasaklar. Teşkilât üyeleri, Birleşmiş Milletler Yasasının İkinci maddesinin Dördüncü Fıkrasına göre, «milletlerarası münasebetlerinde gerek herhangi bir başka Devletin toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı, gerekse Birleşmiş Milletlerin amaçları ile telif edilemeyecek herhangi bir surette tehdide veya kuvvet kullanılmasına başvurmadan kaçınırlar». Görüldüğü gibi Birleşmiş Milletler Yasasında yalnız savaş değil, daha geniş olarak kuvvet kullanılmasını gerektiren bütün hareketler yasaklanmıştır. 'Thedide veya kuvvet kullanılmasına başvurmakta' deyimi ile anlaşılması gereken, savaş ve savaş durumunu yaratmayan bütün silâhlı zorlamalardır (92).

Öte yandan Birleşmiş Milletler Andlaşmasının, kesin olarak belirttiği diğer bir husus da, abluka hareketlerinin, silâhlı zorlama niteliğini taşıdıklarıdır. Bilindiği gibi, Andlaşmanın 41 inci ve 42 inci maddeleri gereğince, Güvenlik Meclisi kuvvet kullanılmasını gerektiren veya gerektirmeyen zorlama tedbirlerine başvurabilir (93). Nitekim, 41 inci madde, silâhlı kuvvet kullanılmasını ge-

(90) Quincy Wright, «The Meaning of The Pact of Paris» in *A.J.I.L.* V. 27, 1933. ss. 51, 52.

(91) Oppenheim-Lauterpacht, *op.cit.*, s. 185.

(92) Goodrich and Hambro, *Charter of The United Nations, Commentary and Documents*, 2.B. Boston, 1949. s. 104.

(93) Meray, *op.cit.*, s. 380.

rektirmeyen zorlamaları belirtmiş, 42 inci madde ise silâhlı kuvvet kullanılmasını gerektiren zorlama hareketlerini sayarken aralarına abluka tedbirlerini de almıştır. Bundan dolayı, ikinci maddenin 4 üncü fıkrasınınca yasaklanan silâhlı zorlamalar, şüphesiz ki barış içinde abluka gibi harbe varmayan silâhlı bir zorlamayı da kapsamaktadır.

Bununla beraber 2 inci maddenin 4 üncü fıkrasında, Teşkilât üyelerinin hangi durumlarda tehdide veya kuvvete başvurmayacakları belirtilmiştir. Bu durumlar sırasıyla şunlardır: Başka bir Devletin toprak bütünlüğüne veya siyasî bağımsızlığına karşı, veya Birleşmiş Milletlerin amaçları ile telif edilemeyecek her türlü hareket.

Barış içinde abluhanın, abluhaya maruz kalan Devletin toprak bütünlüğüne veya siyasî bağımsızlığına karşı girilen bir hareket olmadığı ileri sürülse bile, bu tedbirin Birleşmiş Milletlerin amaçlarına aykırı olduğu ortadadır. Nitekim, Birleşmiş Milletlerin en önemli amacı, Andlaşmanın birinci maddesinin birinci fıkrasında yer alan, «milletlerarası mahiyette uyuşmazlıkların veya durumların düzeltilmesini veya çözümlenmesini, adalet ve Devletlerarası hukuku prensiplerine uygun olarak barış yolları ile gerçekleştirmek» tir. Böyle olunca, açık denizlerde gemilerin durdurulmasını, aranmasını ve hattâ gerekirse bunların batırılmasını kapsayan barış içinde abluhanın, uyuşmazlıkların düzeltilmesini, «barış yolları ile gerçekleştirmek» olduğunu ileri sürebilmek için kelimelerin açık anlamlarından uzaklaşmak gerekir.

Özet olarak, Birleşmiş Milletler Andlaşması, barış içinde abluhayı kesin bir şekilde yasaklamaktadır. Ancak, gene Birleşmiş Milletler Andlaşması tarafından tanınan bazı istisnalar da vardır. Bunlar, 51 inci maddede öngörülen meşrû müdafaa hakkı, bir de Güvenlik Meclisinin karar veya tavsiyesi üzerine, Teşkilât adına girilen zorlamalardır (94). Güvenlik Meclisinin, 42 inci madde uyarınca, abluka tedbirlerine Teşkilât adına başvurabileceğini gördük. Asıl üzerinde durulması gereken sorun, harbe varmayan zorlamaların yâni barış içinde abluhanın, meşrû müdafaaaya uygun olarak, Teşkilât üyelerince hangi koşullar içinde kullanılabileceğidir.

(94) Hans Wehberg, «L'Interdiction du Recours à la Force, le Principe et les Problemes qui se posent» in *Recueil des Cours*, 1951. I. s. 81.

Birleşmiş Milletler Andlaşmasının meşrû müdafaaaya ilişkin, 51 inci maddesi şu şekilde kaleme alınmıştır :

«İşbu Andlaşmanın hiç bir hükmü ,Birleşmiş Milletler üyelerinden birinin silâhlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Meclisi milletlerarası barış ve güvenliğin muhafazası için lüzumlu tedbirleri alıncaya kadar, tabii olan müferit veya müşterek meşrû müdafaa hakkına halel getirmez. Bu meşrû müdafaa hakkını kullanarak Üyelerin aldığı tedbirler derhal Güvenlik Meclisine bildirilir ve Meclisin işbu Andlaşmaya dayanarak milletlerarası barış ve güvenliğin muhafaza veya iadesi için lüzumlu göreceği şekilde her an hareket etmek yetki ve ödevine hiç bir veçhile tesir etmez».

Klâsik Devletler Hukukunda, meşrû müdafaa hakkını kullanarak savaşa veya diğer silâhlı zorlamalara başvurmak, bütün Devletlere tanınan bir yetkidir. Nitekim, tarih boyunca, savaşa veya zorlamalara başvuran Devletler daima meşru müdafaa hakkını ileri sürmüşlerdir. Ancak, Birleşmiş Milletler Andlaşması 51 inci maddesinde, her ne kadar meşrû müdafaa hakkı «tabii» bir hak olarak kabul edilmiş ise de, Klâsik Devletler Hukukundan farklı olarak, bu hakkın kullanılması sınırlanmıştır. Bu da Prof. Jessup'un belirttiği gibi, Ülkelerin Klâsik Devletler Hukukunda sahip oldukları hareket serbestliğini geniş ölçüde daraltmaktadır. (95).

Gerçekten, Andlaşmanın 51 inci maddesinde meşrû müdafaa hakkının kullanılmasına iki durumda izin verilmektedir: 1 - Birleşmiş Milletler üyelerinden biri silâhlı bir saldırıya maruz kalırsa; 2 - Güvenlik Meclisi, gerekli tedbirleri almazsa. Şu halde, Teşkilât üyelerinden herhangi biri, harbe varmayan zorlamalara; dolayısıyla barış içinde ablukaya, silâhlı bir saldırı ile karşılaştığı vakit ve Güvenlik Meclisi gerekli tedbirleri alıncaya kadar başvurulabilir. Bununla beraber, silâhlı saldırı Andlaşma tarafından tanımlanmadığı için, ortaya bir takım güçlükler çıkmaktadır. Bu güçlüklerden biri, silâhlı saldırıyı yorumlamaya kimin yetkili olduğu, diğeri de, bu deyimmin ne şekilde anlaşılması gerektiğidir.

Prof. Kelsen'e göre, 51 inci maddede öngörülen, «silâhlı saldırıyı» yorumlamaya yetkili olan meşrû müdafaa hakkını kullanan Devlet ile bu yüzden girişilen hareketlere maruz kalan Devlet-

(95) P. Jessup, «Force Under A Modern Law of Nations» in *Foreign Affairs*, V. 25, 1946, s. 96.

tir (96). Bu Devletler yorumlama yetkilerini serbestçe kullanabilirler. Ancak, Güvenlik Meclisi meseleye el koyduğu andan itibaren, bu yetki, Devletlerden Güvenlik Meclisine geçer.

Öte yandan, silâhlı saldırıma deyiminden ne anlaşılması gerektiği tartışma konusudur. Birleşmiş Milletler Andlaşması kaleme alınırken, 51 inci madde ile ilgili görüşmelerde, tanımlanması birçok güçlüklerle yol açan «Tecavüz» kelimesinin kullanılmaması uygun görülmüştü. Yerine seçilen «silâhlı saldırıma» daha dar bir kavram olup, belirli nitelikleri olan bir harekettir. Şöyle ki, saldırının silâhlı oluşu, meşrû müdafaa hakkının kullanılmasından önce girişilmiş bir hareketin varlığını ortaya koyar. Bir Devletin meşrû müdafaa hakkını kullanabilmesi için, karşı tarafın silâhlı bir saldırıya başlamış olması gerekmektedir. Silâhlı saldırıma fiilen başlamadan önce, muhtemel mütecavize karşı, meşru müdafaa hakkının kullanılması bahanesiyle mukabil bir tedbir olarak tecavüz hareketinde bulunulamaz (97). Kısacası 51 inci maddesi, önleyici nitelikteki savaş ve silâhlı zorlamaları yasaklamıştır (98).

Fakat bazı yazarlar, 51 inci maddenin koyduğu dar kalıpları tenkit ederek, Güvenlik Meclisinin yetersizliği ve atom silâhlarının ortaya çıkması karşısında meşrû müdafaa hakkının kullanılmasının daha geniş bir şekilde yorumlanması gerektiğini ileri sürmüşlerdir (99).

Aynı yönde, «silâhlı saldırıma» nın tanımlanması ile ilgili olarak, Amerika Birleşik Devletleri, Birleşmiş Milletlere 12 Temmuz 1946 tarihli bir Muhtıra sunmuştu. Bu Muhtıraya göre:

«Bugün artık silâhlı saldırıma atom silâhlarının icadından önceki süreye kıyasla farklı bir anlam taşımaktadır. Bundan dolayı, kurucu Andlaşmanın, günümüzün koşullarına uyarak, silâhlı saldırımayı, atom silâhlarını da hesaba katarak tanımlaması hem önemli hem de yerinde bir hareket olacaktır. Şöyle ki, bu tanımlama, sadece bir atom bombasının atılmasını de-

(96) Hans Kelsen, «Collective Security and Collective Self-Defense Under The Charter of The United Nations» in *A.J.I.L.*, Vol. 42, 1948, s. 791.

(97) Jessup, *op.cit.*, s. 96.

(98) Josef Kunz, «Individual and Collective Self-Defense in Article 51 of The Charter of The United Nations» in *A.J.I.L.* Vol. 41, 1947, s. 878.

(99) Goodrich and Hambro, *op.cit.*, s. 107.

gil, böyle bir hareketin hazırlanmasını da kapsamalıdır» (100). Ancak, silâhlı saldırı, bu görüşe uygun olarak yorumlanacak olursa, 51 inci maddenin öngördüğü meşrû müdafaa hakkı basit bir savunma hareketi olmaktan çıkarak Birleşmiş Milletler Andlaşmasının yasakladığı önleyici bir hareket olur.

S O N U Ç :

Savaşa ve her türlü kuvvet kullanılmasını gerektiren yollara başvurma yetkisinin kesin olarak yasaklandığı Çağdaş Devletler Hukuku düzeninde, abluka hareketi hukukî dayanağını geniş ölçüde kaybetmiştir. Ancak, Devletler silâhlı bir saldırı ile karşılaştıkları vakit, Birleşmiş Milletler Andlaşmasının 51 inci maddesinde öngörülen meşrû müdafaa haklarını kullanarak kuvvete başvurabilirler. Böyle olunca, meşrû müdafaa hakkını kullanan bir Devlet silâhlı saldırıya girişmiş bulunan Devlete, harp ilân ederek bütün silâhlı tedbirleri, bu arada savaş ablukasını da uyguluyabilir. Gene aynı Devlet isterse silâhlı saldırıya girişen Devlete karşı harp ilân etmeksizin harbe varmayan zorlamalara başvurabilir ve bu arada barış içinde ablukayı da uyguluyabilir.

Şüphesiz ki, Birleşmiş Milletler Andlaşmasının, meşrû müdafaa hakkının kullanılmasına yol açan «silâhlı saldırı» deyimini tanımlamaması, öte yandan, Güvenlik Meclisinin barışın korunmasında ve uyuşmazlıkların düzeltilmesinde etkili olamaması, harbe varmayan zorlamalara uygun bir ortam hazırlamıştır.

Böyle olunca, hayatî çıkarlarını tehlikede sayan güçlü Devletler açık bir şekilde savaş durumuna girmenin Dünya Kamu Oyu üzerinde yaratabileceği olumsuz etkileri düşünerek, harbe varmayan zorlamalara girişmişlerdir. Bu sebepten, İkinci Dünya Savaşından bu yana cereyan eden birçok silâhlı çatışmada savaş ilân edilmemiştir. Bununla beraber, abluka hareketinin savaş ilân edilmeden, yâni barış içinde bir abluka biçiminde kullanılması, bu tedbirin barışçı bir yol olduğu anlamına gelmez. Nitekim, barış içinde ablukeyin silâhlı bir zorlama olduğunu ve savaş ablukasındaki gibi üçüncü Devletlerin gemilerine de uygulandığını görmüş bulunuyoruz.

(100) Gerhard Bebr, «Regional Organization: A United Nations Problem» in *A.J.I.L.*, Vol. 49, 1955. s. 174.